

SZAKDOLGOZAT

Pap Zsuzsanna
óvodapedagógus szak

Kaposvár
2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Óvodapedagógus Szak

A zenei hallás játékos fejlesztése óvodáskorban

Belső konzulens: Nagyné dr. Árgány Brigitta
egyetemi adjunktus

Készítette: Pap Zsuzsanna
B3JZFC
levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet
Szakdidaktikai Tanszék

Kaposvár
2024

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	1
Bevezetés	3
1. Elméleti alapok.....	4
2. A zene hatása az emberre	9
2.1. Mozgásfejlődés	11
2.2. Pszichikus funkciók	11
2.3. Szociális érettség	11
3. A zenei hallás fejlesztésének területei.....	12
3.1.A magas és mély hang közötti különbség	12
3.2.A halk és hangos közötti különbség	12
3.3. A hangszínek felismerése.....	12
3.4. A belső hallás fejlesztése	13
4. Az óvodai munkában történő alkalmazás.....	17
4.1. Általános emberi tulajdonságok	17
4.2. Zenei képzettség feltételei	17
4.3. Pedagógia munka minősége	18
5. Önálló kutatás – A zenei hallás fejlesztés fontossága óvodáskorban	19
5.1.A kutatás célja.....	19
5.2.A kutatás módszere, eszköze	19
5.3. Kutatási kérdések.....	20
5.4. Kutatási eredmények bemutatása.....	20
5.5. A kutatás.....	21
5.6. Eredmények összegzése.....	28
6. A zenei hallás játékos fejlesztése – játékgyűjtemény	32

6.1. A magas és mély hang közötti különbség	33
6.2. A halk és hangos közötti különbség	34
6.3. A belső hallás fejlesztése	36
6.4. A hangszínek felismerése.....	36
7. Összefoglalás – A szakdolgozat áttekintése	39
Irodalomjegyzék	42
Ábrák és táblázatok jegyzéke	44
Melléklet	45
Hallgatói nyilatkozat	50
Konzulensi nyilatkozat	51

„Lehet egy dal, vagy ritmus vagy zaj, egy árva hang, egy jel. A zene az kell, hogy ne vesszünk el, hogy mégse adjuk fel! Mert a jó, a rossz csak szó, olyan, ami sokszor változó, de egy ismerős hang, az megmarad, máris érzed, hogy védve vagy, a dal egy biztos hely!”

*Nemes István – Dés László
Valahol Európában c. musical*

Bevezetés

A zene körülvesz minket mindennapi életünk során. A boldog pillanatokat emlékezetesebbé teszi, míg a szomorú időkben vigaszt nyújt.

Gyermekkorom óta kíséri életemet a zene, az éneklés. Óvodáskoromban zeneóvodába jártam, általános iskolában zeneiskolába. Jártam művészeti iskolába és néptáncra is. Első osztályos koromtól kórustag voltam egészen főiskolás koromig. Jelenleg pedig egy amatőr énekcsoport tagja vagyok. Szerencsés az a gyermek, akinek a zene az életének szerves része. Ehhez nyújt nagy segítséget az intézményes nevelés, esetünkben az óvoda. Fontosnak tartom a zenei nevelést, mert hiszem, hogy jobb, értékesebb emberré formál minket. Egyfajta eszköz, mellyel minden érzésünket ki tudjuk fejezni. A művészeti nevelés ezen formája összekapcsolható más területekkel is, mint például anyanyelvi-, vizuális tevékenység, mozgás. „Művészettel nevelni - szabadságra nevelni” - áll Vekerdy Tamás: Jól szeretni című könyvének egyik fejezetcímében.¹

Zenés mesék, játékok az óvodában témakörön belül, a zenei hallás játékos fejlesztése óvodáskorban címmel írom szakdolgozatomat. Kérdőíves kutatásom során arra keresem a választ, hogy az óvodapedagógusok a zenei képességek fejlesztése során mennyire tartják fontosnak a zenei hallás területeinek fejlesztését, illetve kíváncsi vagyok arra, hogy milyen szakirodalmat, eszközöket használnak az ének- zene foglalkozások során. Továbbá célom egy játékgyűjtemény összeállítása – saját eszközök készítésével-, melyek segítségével játékosan tudjuk fejleszteni az óvodáskorú gyermekek zenei hallását.

¹ Vekerdy Tamás: Jól szeretni: Budapest, Kulcslyuk Kiadó, 2013. 15. oldal

1. Elméleti alapok

Az óvodáskorú gyermekek lételeme a játék, a mese, amelyeken keresztül észrevétlenül tanulnak, fejlődnek, amely a legjobb eszköze a gyermekek személyiségfejlődésének.² Hegedűsné Tóth Zsuzsanna gondolatai a zene személyiségformáló erejéről a következők: a zenei nevelés elősegíti a magasabb rendű pszichés funkciók gyorsabb fejlődését. A zenei nevelés élménymintákat ad a gyermekeknek, hiszen a gyerekek zenélés közben érzelmeket hoznak létre és él át. A kognitív fejlődésre jelentőséggel bír a szociális környezet is. Többek között elfogadással, kommunikációval, harmonikus légkör megteremtésével is.³

A kisgyermek fő tevékenysége a játék, melyben kiélheti tevékenységi vágyát, kifejezheti érzelmeit, élményeket gyűjt, valamint ezen keresztül szerzi ismereteit.⁴ A gyermek számára bármilyen tevékenység lehet játék, bármely élménye a játék kiindulásává válhat. A játék örömet szerző tevékenység még akkor is, ha az örömnek nincs látható jele (pl.: nevetés, mosolygás). A játszó gyermek mindig aktívan részt vesz a cselekvésben. A játék mindig önmagáért való, maga az elképzelés, a cselekvés okoz örömet. A játék spontán és önkéntes, belsőleg motivált viselkedés. A kisgyermek játékosan tanul, a játékon keresztül ismeri meg a világot. Belső fejlődése érzékennyé teszi a külső ingerek iránt, amelyeket gyakran a játékban dolgoz fel. A gyermek megismerésének és fejlesztésének is eszköze a játék. A játék, játszás a gyermeket megtanítja: cselekedni, önmagán uralkodni, másokkal együtt munkálkodni, bizonyos szabályokat megtartani... A játék tehát alakítja, fejleszti a gyermekeket.⁵

A gyermekek nyitottak és nagyon fogékonyak az újra. Személyiségük kibontakozása során szükségük van zenére, a zenei nyelv megismerésére. A zenei nevelésnek léleknevelő és közösség építő hatása sem elhanyagolható. „Szentnek kell tartanunk a gyermek érintetlen lelkét; amit abba ültetünk, minden próbát kiálljon. Ha rosszat ültetünk bele, megmértelyezzük egész életére.”⁶ Az óvodai zenei nevelésnek meghatározó szerepe van a későbbi zene iránti vonzódásban is. Fontos a zene szeretetére való nevelés. Gazdag útravalóval indíthatjuk el őket az iskolába, az életbe. A zenei nevelés főbb feladatai a zene iránti érdeklődés felkeltése, élménynyújtás, zenei készségek, képességek kialakítása, megalapozása, zenei ízlésformálás.

² Sapszon Borbála: Játék a zenével, avagy zenei képességfejlesztő játékok óvodásoknak és kisiskolásoknak, Budapest, 2013.

³ Podráczky Judit (szerk.): Művészeti nevelés kora gyermekkorban – Módszertani kaleidoszkóp; Budapest 2013. 147-148. oldal URL: https://vallalkozokeve.kormany.hu/download/3/0b/71000/muveszeti_neveles.pdf 2024.03.08.

⁴ Szarkáné Horváth Valéria: Az óvodai ének-zene foglalkozások módszertana; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1995.

⁵ Bartha Árpád: A játék Tárogató Kiadó; Budapest 1994.

⁶ Kodály Zoltán: Zene az óvodában. (1941-1957) In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): Visszatekintés I. Argumentum Kiadó, Budapest. 105.

Hatással van az érzelmi, értelmi, testi fejlődésre is, továbbá alakítja, formálja a gyermekek ízlésvilágát és értékrendszerét, gazdagítja személyiségüket. Azok a gyermekek, akiknek kulcsfontosságú szerepet tölt be a zene az életükben: empátikusabbak, befogadóbbak, toleránsabbak. Az énekes, zenei benyomások segítségével nő a gyermekben a kölcsönös megértés és kommunikáció képessége, az önkifejezés repertoárja.

Pataky Gabriella a Gyermeknevelés című folyóirat 1. évfolyam 2. számában így fogalmaz: a komplex művészeti nevelés életszerű helyzeteket modellezve, egyszerre több művészeti ágat használva építi a személyiséget, ad lehetőséget önkifejezésre és jelent kapcsolatot a valósággal. Módszereiben cselekvésre, tevékenységre, saját élményeken keresztül alkalmazkodásra, kooperációra épít.⁷ A komplex művészeti nevelés, így a zene is olyan többletet hordoz magában, melyet csak művészetek hordoznak. Mindenkire hatással van valamilyen módon. Olyan kifejezőereje van, mely képes az érzelmeket mozgósítani, még egy kisgyermekét is. Egyfajta kommunikációs csatorna, melynek segítségével bátran közvetítheti a benne lévő érzéseket.

Az óvodai nevelés célja és feladata a 3-6 éves gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlődésének elősegítése. Az óvodapedagógusok az óvodai nevelés országos alapprogramja" 363/2012. (XII. 17.) Kormányrendelet alapján dolgoznak.

A gyerekek érdeklődését felkelti a minket körülvevő környezet hangjainak megfigyelése, az ölbeli játékok, a népi gyermekdalok, melyekkel elkezdjük formálni zenei anyanyelvüket. Az éneklés, zenélés örömet nyújt a gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt. A közös éneklések, játékok, zenei tevékenységek során megmutathatjuk nekik, felfedezhetik a dallam, a ritmus, a mozgás és a közös éneklés örömet. Fontos a hagyományok megismertetése velük, mely által megismerkednek a népdalokkal, népi játékokkal és a néptánc alapjaival is. A körjátékok elősegítik a gyermekek beilleszkedését az adott közösségbe és fokozzák a közösségbe tartozás élményét is. Az óvodai ének-zenei nevelés megalapozza, elősegíti a zenei anyanyelv kialakulását, míg az énekes népi játékok, dalok és a kortárs alkotások eszközül szolgálnak a gyermek zenei képességének (egyenletes lüktetés, ritmus, éneklés, hallás, mozgás) és kreativitásának alakításában.⁸ Fontos, hogy a zenélés, az éneklés a gyermek mindennapi tevékenységének részévé váljon.

⁷ Pataky Gabriella: Komplex művészeti nevelés – nemzetközi modellek, hagyományok és kortárs áramlatok; Gyermeknevelés című folyóirat 1. évfolyam 2. szám 107. oldal 2013. URL: <https://ojs.elte.hu/gyermeknevelés/article/view/748/641> 2024.03.05.

⁸ Szeri Istvánné: Zenei élmények az óvodában és a családban; URL: <https://www.parlando.hu/2017/2017-1/Szeri-Istvanne-Ovoda.htm> 2024.02.21.

A zenei nevelés feladata, hogy felkeltse a gyermekek zenei érdeklődését, formálja zenei ízlésüket, megszerettesse velük az éneklést, a gyermekdalokat, szoktassa a gyermekeket a tiszta éneklésre, továbbá fejlesztenie kell a gyermekek zenei hallását, ritmusérzékét. Módszerként az éneklés alkalmazható más területeken is, az esztétikai nevelésnél fontos szerepet játszik (anyanyelvi- és vizuális nevelés).

Fontos a néphagyomány ápolása. Úgy gondolom, hogy egy nép múltjának, kultúrájának ismerete hozzátesz ahhoz, hogy a nép szokásai fennmaradjanak. Az óvodapedagógus a tevékenységek során tudja megmutatni a magyar nép értékeit, szokásait. A zenei oktatás anyagát az óvodában a népi mondókák, a hat hang terjedelmű, egyszerű szövegű gyermekjátékok és műzenei részletek alkotják. Az óvodai zenei nevelés során a mondókákat és az énekes játékokat a magyar gyermekjáték-hagyomány anyagából merítjük. Felhasználunk még művészi értékű, a magyar népzenei sajátosságokra épülő komponált gyermekdalokat is. Forrai Katalin szerint: a néphagyomány ápolása ebben az életkorban kétszeresen indokolt. Egyrészt, mert a gyermek ugyanolyan észrevétlenül tanulja meg a mondókákat és gyermekdalokat, mint az anyanyelvét és amikor a gyermek dallamokat énekel vagy komponál, játékos dallamalkotása a magyar nyelvi, illetve zenei sajátosságoknak felel meg. Másrészt, mert a néphagyomány a zenét a szöveg és dallam tökéletes egységében tárja a beszélni tanuló gyermek elé. Továbbá a népszokás a közösség által kialakított és elfogadott viselkedési minta, életvitel. A népszokások az ünnepekhez kapcsolódó szokásokat jelentik, amelyek a teljes naptári évet végigkísérik. Jellegüket meghatározzák az évszakok, a napfordulók, a mezőgazdasági munka és az egyházi ünnepek. Ezek tarthatnak egyetlen napig, vagy átöllelhetnek egy egész szokássorozatot⁹ (népdalok, népi énekes-táncos játék). A kisgyermekek észrevétlenül tanulják meg a mondókákat, gyermekdalokat. Ezzel is segítve beszédük fejlődését, szókincsük bővítését. A zene tökéletes egységet alkotva tárja a gyermek elé a dalszöveget és a dallamot. Az óvodai dalanyag nagyobb részét gyermekdalok és énekes játékok alkotják. Zenei sajátosságuk a beszéd, szöveg hangsúlyából, hanglejtéséből, illetve a játék mozgásából fakad.

A zenei nevelést nem lehet elég korán kezdeni. Ez a feladat a család, a bölcsőde „feladata”, melyre az óvodában már el tud kezdeni építkezni az óvodapedagógus. A gyermekek alkotókedvét hagyni kell kibontakozni, melyhez biztosítsunk szeretetteljes, nyugodt légkört. A közvetlen tapasztaláson és aktív cselekvésen keresztül tudják elsajátítani a zenei alapfogalmakat.

⁹ Tátrai Zsuzsanna - Karácsony Molnár Erika: Jeles napok, ünnepi szokások. Budapest, Planétás kiadó, 1997.

Az óvodáskorú gyermek zenei anyanyelve az éneklés, melynek segítségével aktívan részt tud venni a zenélés folyamatában. A zenélés felejthetetlen élménnyé válik a kisgyermek számára.

Sabine Hirler szerint a zene univerzális nyelv, mely érzelmileg rabul ejti az embert. A gyermek nevelésének egyik legfontosabb területe a zenei nevelés nemcsak a születésről kezdve, hanem azt megelőzően is. A legjobb nyugtató a korai gyermekkor első éveiben az anya hangja, éneke súlymérő mozdulatokkal, simogatással párosítva. A gyermek emlékszik a születés előtti biztonságra az anyaméhben, amelyben az anya hangja ringatta és beburkolta. Az éneklést a szó legszorosabb értelmében érzelmi hangfürdőnek kell tekinteni. A gyermekek számára a zene, tánc nemcsak fejlődés szempontjából fontos, hanem kulturális elemként is nagy jelentőséggel bír. Ennek tükrében nem szabad alábecsülni a saját kultúrával és annak jellegzetes gyermekdalaival való azonosulást az önkép és az integráció szempontjából sem. A zenei játékok, dalok az összetartozás érzését keltik, amelyek ezáltal színt és hangulatot kölcsönöznek magának az élménynek.¹⁰

A kiscsoport zenei tevékenységei közül a zenei befogadás kiemelkedő szerepet játszik. Az első hónapokban többségében az óvodapedagógus énekel egyedül. A gyermek megfigyel, hallgat és élményeket gyűjt. Daltanítás során többször kell ismételni a dalt és mindig játékhelyzetben. A kiscsoportos - 3 éves – gyermek számára kötetlen részvételt jelentő énekfoglalkozásokat tartanak. A kötetlen foglalkozás azokra a gyermekekre is hat, akik csak távolról figyelik azt. A középsőcsoportos gyermekek jobban igénylik már egymás társaságát. A kötelező jellegű foglalkozások a teljes csoport bevonásával történnek. Szívesen énekelnek önállóan, saját kezdeményezésre, az óvónő segítségével nélkül, akár csoportosan is. Hosszabb ideig tudnak figyelni és játékaik is elmélyültebb. A nagycsoport - 5-6 éves - gyermekei öntudatosak, bátrak, önállóak. A beszédet gesztus, arcjáték nélkül is megértik, az utasításokat önállóan végrehajtják. Örülnek az énekes játék változatos formáinak. Szívesen énekelnek. A kis- és középsőcsoport során megismert és begyakorolt zenei alapfogalmakat már össze tudják kapcsolni. Az óvónőnek nagy hangsúlyt kell fektetnie az egyéni fejlesztésre. A jó zenei légkör arra serkenti a gyermeket, hogy a nap folyamán maga is kezdeményezze az éneklést és a játékot. A zenei foglalkozások általában a középsőcsoportban 20-25 percig, a nagyoknál 30-35 percig tartanak.

¹⁰ Sabine Hirler: Kinder brauchen Musik, Spiel und Tanz: Rhythmik als ganzheitliches Bildungsangebot in der frühkindlichen Erziehung; Aus: Frühe Kindheit – die ersten sechs Jahre 2005, 8. Jg., Heft 4, S. 8-13 (Themenheft "Kinder und Musik"); Hrsg.: Deutsche Liga für das Kind URL: <https://www.kindergartenpaedagogik.de/1362.pdf/> 2024.04.02.

A zenei képességek fejlesztésénél külön beszélünk ritmusérzék- és hallásfejlesztésről, holott az a két készség együtt fejlődik. Az éneklési készség alakulása óvodában a gyermek utánzási vágyán alapszik. Az óvónő gyakori énekléssel kelti fel a gyermekek érdeklődését, akik fogékonyságuk, kedvük szerint kapcsolódnak be az éneklésbe.

A magyar zeneoktatásban a hallásfejlesztés a kodályi alapelvekre alapozva aktív énekléssel indul és a későbbiekben arra épül. Az emberi hang mindenki számára hozzáférhető hangszer, amely a zenei élménynyújtás és ismeretszerzés fontos eszköze. A hallás fejlesztésében rendkívül nagy jelentőséggel bír az éneklés, amely megalapozza a zenei írás-olvasás képességet és az erre épülő hangszertanulást.¹¹ A három év alatt tanult dalok, népi gyermekjátékdalok a jó akusztikus és belső hallás fejlesztését, míg a begyakorolt éneklési készségek a zenei írás, olvasás megalapozását segítik elő. Fontos, hogy minden gyermek zenei hallása fejleszthető!

A gyermekek különböző zenei élményekkel jönnek az óvodába, adottságaik, zenei érzékenységük és fogékonyságuk különböző.¹² Friedrich Fröbel szerint a gyerekek olyanok, mint a virágok... különlegesen és egyediek.¹³ Mindegyik kisgyermek más- más, igazi egyéniség, akik egyszeriek és megismételhetetlenek. A pedagógus fontos szerepet tölt be egy kisgyermek életében. Éppen ezért fontosnak tartom, hogy minden kisgyermek fejlődéséhez megtaláljuk az egyénre szabott lehetőségeket, mely során támogatni és fejleszteni tudjuk. Minden gyermek más és más, más szociokulturális környezetből érkezik. Más adottságokat hoznak magukkal, örökölnék a szülőktől. Fontos, hogy a szocializációs folyamat során, milyen nevelő hatások érik, mely során fontos szerepet tölt be a család és az óvoda is. Fontos, hogy az egyéni adottságait figyelembe véve, olyan nevelésben, oktatásban részesüljön, mely során teljesítőképesége maximumát is el tudja érni. Az egyéni bánásmódra, differenciálásra mindennapi tevékenységünk számos lehetőséget nyújt. A feladatokat a gyermek egyéni fejlettségi szintjéhez viszonyítva osszuk ki.

¹¹ Asztalos Andrea: Az éneklési képesség fejlődése és vizsgálata, ELTE-PPK Neveléstudományi Doktori Iskola

¹² Forrai Katalin: Ének az óvodában. Móra Könyvkiadó Budapest 2016, 2017

¹³ Friedrich Fröbel: A gyerekek olyanok mint a virágok... https://futurekids.hu/friedrich-frobel-a-gyerekek-olyanok-mint-a-viragok/?fbclid=IwAR144rtVGSiUdZsvCmh_nQTnouyBptsap9X9Yv5tKjBFk3FfQ5VpVLIRw 2024.02.21.

2. A zene hatásai az emberre

„... hiába magyarázod, hogy a zenével nemcsak zenét tanulunk. Hogy az ének felszabadít, bátorít, gátlásokból, félenkségből kigyógyít. Koncentrál, testi-lelki diszpozíciót javít, munkára kedvet csinál, alkalmasabbá tesz, figyelemre-fegyelemre szoktat. Hogy egész embert mozgat, nemcsak egy-egy részét. Megszeretteti az iskolát. Fejleszti a közösségi érzést. Kifejleszti csírájában minden emberben meglevő zeneérzékét, ezzel megadja a zenei műveltség alapját, amivel aztán szebbé, gazdagabbá teszi egész életét.”¹⁴ Életünk számos területére kihatással van a zene, bár ezt sokszor nem is érzékeljük. Mindennapjaink során folyamatos hanghatásoknak vagyunk kitéve. Emiatt figyelmen kívül hagyjuk, elvonatkoztatunk és „háttérzajként” érzékeljük. Fontos a gyerekeket arra nevelni, hogy tudatosan hallgassák és válogassák a zenét. Bagdy Emőke megállapítása szerint elegendő naponta húsz percet foglalkoznunk születendő gyermekünkkel, meseolvasás, éneklés formájában, és ezzel növelhetjük a gyermek hallási érzékenységét, illetve a gondoskodásnak a későbbi beszédfejlődés során is meglesz az eredménye.¹⁵

Az ember agyi rendszere aszimmetrikus. A bal vagy úgynevezett „beszédes” agyfélteke a mechanikus, motorikus, matematikai jellegű információk, az öröklött és tanult ismeretek tárháza. Itt raktározódnak el az ember élete során megismert tapasztalások. Ezekből az ismeretekből fog majd gazdálkodni a kialakuló jobboldali agyfélteke. A két agyfélteke időbeli fejlődése is eltérő, a bal agyfélteke gyorsabban fejlődik. Az újszerű gondolatok feltételei a jobb, úgynevezett „néma” agyféltekében alakulnak ki, ez egyúttal az úgynevezett „muzikális” vagy „kreatív” agyfél is, mely az érzelmeket, a színeket, a tér ismeretét, élményeit dolgozza fel, valamint az információk szintézisének is helye. Kifejlődése ezért hosszabb, lassabb érési folyamat eredménye. Ezt a lassúbb érési folyamatát az óvodában is mind a mozgásfejlesztés anyagában mind a nevelés módszereiben szem előtt szem előtt kell tartani. Az ember alkotó, kreatív természete így a jobb félteke „tulajdonsága”. Ennek kialakításában a zene, a muzikalitás, az érzelmek, a fantáziával telített gondolatok aktív szerepet játszanak. A baloldali félteke nem csak „emlékezetraktár”, hanem olyan tulajdonságokkal is rendelkezik, mint „öntudat” és mindkét testi oldal közös kommunikációs vezérlése. Továbbá nem kerülheti el a figyelmet, hogy mind a beszéd, mind az ének ritmusérzete a bal agyféltekében a motorikus, mozgó

¹⁴ Kodály Zoltán: Tanügyi Bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket! 1956. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): Visszatekintés I. Argumentum Kiadó, Budapest. 304.

¹⁵ Bagdy Emőke: Hangzás, mozgás, ritmus: a muzikalitás lelki szerveződésének méhen belüli gyökerei. 2002 In: Székely Mária (szerk.): Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 43-50.

idegrendszer központjában fejlődik ki. Ennek sérülése esetén találkozhatunk a beszéd és a mozgás valamilyen fokú bénulásával. Ez a megfigyelés támasztja alá, hogy a személyiség fejlődését meghatározó érzelmi és az ezzel összefüggő zeneiség, a dallam a jobb féltekében, a szöveg, a ritmus, a mozgáselemek a bal agyféltekében rögződnek.¹⁶

Dr. Antal-Lundstörn Ilona¹⁷ szerint az emberi kultúrának fontos része a zene. A kapcsolatteremtő kommunikációs rendszernek integrált része, mely nem más, mint „egy határokon átívelő emberi nyelv”. Egy bizonyos korhoz kötött a gyermekek kommunikációs képességének fejlődése, amikor is az agynak maximális a kapacitása. Ez a befogadóképesség a kódrendszerek kialakítására és elsajátítására a legoptimálisabb. Hangsúlyozza, hogy az a személy, aki valamilyen kódot nem ismer folyamatosan alárendelt helyzetbe fog kerülni azokkal szemben, akik ezeket a kódokat jól, megfelelően használják. A zenei kódrendszer ismeretére különösen igaznak tartja, hiszen a gyermekkorban megszerzett zenei alapkészségek minőségileg magasabb életviteli kompetenciához segítenek felnőtt korban. A hallás fejlettsége és a hangmegértés az akusztikus kommunikáció alapja, mely meghatározó szerepet játszik a gyermek kommunikációs képességének működésében és szoros kapcsolatban áll a korai zene fejlesztéssel is. Már tudjuk, hogy az agy hallási rendszere 3 éves korra kifejlett. A hallás finomítása és az agy fejlődése 7 éves korig a leghatékonyabb. A későbbi fejlesztések nem adnak hasonlóan magas eredményt a zenében sem.

A mindennapos zenei nevelés pozitív hatással van az agyműködésre. Többek között jobb problémamegoldó képességet, nagyobb önkontrollt eredményez, az egyén más tevékenységekben is sikeresebb lesz.¹⁸ Kodály Zoltán összefoglalása nagyon találó: „Ezek a gyermekek jobban számolnak, mert a szám nem elvont fogalom nekik, testükben érzik a ritmussal. Hamarabb olvasnak folyékonyan, mert a mondatban érzik, éreztetik az összefüggő zenei formát. Szebben, pontosabban írnak, mert a kottairás nagyobb vigyázatra szoktat, ott egy kissé félrecsúszott pont már más hangot jelent. A helyesírást is gyorsabban megtanulják, grafikai érzékük is fejlődik. Végül: nő a gyermek önérzete.”¹⁹

2.1 Mozgásfejlődés

¹⁶ Falvai Károly: Ritmikus mozgás -énekes játék; Borsodi Nyomda Kft. Budapest, 1994.

¹⁷ Dr. Antal-Lundstörn Ilona: A jeltől a katarziséig – A zenei oktatás, mint a zenei nyelv kialakításának folyamata

¹⁸ Hegedűsné Tóth Zsuzsanna: Zenével/zenélve a kisgyermekek között. 2011. In: Döbrössi János (szerk.) „Mi ez a gyönyörű?”(Kodály) -zenehallgatóvá nevelés- konferenciakötet. 15-20.

¹⁹ Kodály Zoltán: Tanügyi Bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket! 1956. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): Visszatekintés I. Argumentum Kiadó, Budapest. 305.

„A gyermek ösztönszerű, természetes nyelve a dal, s minél fiatalabb, annál inkább kívánja mellé a mozgást... A zene és testmozgás szerves kapcsolata: énekes játék a szabad ég alatt, ősidők óta a gyermek életének legfőbb öröme.”²⁰

2.1 Mozgásfejlődés

A dalos, táncos játékokkal, körjátékokkal számos lehetőséget tudunk biztosítani, mely elősegíti a gyermekek mozgásának fejlődéséhez, tökéletesítéséhez. Fejleszti az egyensúly- és ritmusérzéklet, a vizuális memóriát, javítja a fizikai állóképességet. Ritmus és dallamhangszerek megszólaltatása fejleszti a kezek és ujjak összehangolt mozgását, a szem- kéz, valamint a két kéz koordinációját is.

2.2. Pszichikus funkciók

A mondókák, gyermekdalok a hangok és szóelemek kapcsolását gyakoroltatják. Az ehhez kapcsolódó ritmus lelassítja és tagolttá teszi a beszédet, ezzel segítve a hangok helyes artikulációját. Észrevétlenül gyarapodik a gyerekek szókincse a dalok, mondókák szövegétől. A zenei tevékenység során fejlődik az emlékezet, a koncentráció és a figyelem is. A kreativitásukat improvizációs gyakorlatokkal tudjuk elősegíteni. Komplexitása a módszernek abban rejlik, hogy a gyermek a zenei mozgást különböző módokon is kifejezheti: szavakkal, tánccal, rajzolással.

2.3 Szociális érettség

Számos lehetőséget biztosít e téren a körjátékok közösségi jellege. A párválasztás, szerepcsere során megtapasztalhatják milyen örömet szerezni a másinak, ki tudják mutatni szeretetüket társuk felé, továbbá alkalmazkodóképességük is csiszolódik. Körjátékok során felelevenednek a régi szokások, hagyományok.

²⁰ Kodály Zoltán: Énekes játékok. 1937. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): Visszatekintés I. Argumentum Kiadó, Budapest. 62.

3. A zenei hallás fejlesztésének területei

Forrai Katalin szerint a zenei képességeket az éneklési, ritmikai, hallási és zenehallgatási készségekre tudjuk bontani. Az aktív énekléssel indul a hallásfejlesztés és későbbiekben is erre tudunk építkezni. A tiszta énekléshez fejlett hallásra van szükség. A gyermekek dalanyaga alkalmas a jó akusztikus és belső hallás fejlesztésére is.²¹

Akusztikus hallás: a tényleges hang meghallása, amikor a hanghullámok eléri a dobhártyát. (Zörej, zene és beszédhang érzékelése.)²¹

Belső hallás: olyan zenei kép, amely hangrezgés, tényleges hang nélkül jön létre. A már ismert hangok felidézése, amit a zenei emlékezet tárol.²¹

3.1 A magas és mély hang közötti különbség

A magasabb hang rezgése gyorsabb, a mélyebb lassabb, tehát a hangmagasság egy fizikai inger. Ezt a jelenséget térbeli jelenséghez kapcsolják, mert a hangok nem láthatóak. A Hangokat jelrendszerben tudjuk ábrázolni, amely a zenei írás-olvasást készíti elő. Sokféle játékos módszert tudunk alkalmazni a magas és mély hang közötti különbség szemléltetésére azért, hogy a hangmagasság érzékelése „kondicionált reflexszé” váljon.

Időnként szükséges a gyermekek figyelmét a hangok relatív, egymáshoz viszonyított magasságára irányítani ezzel tudjuk előkészíteni a hang-és térérzékelés összekapcsolását.

3.2 A halk és hangos közötti különbség

A hang egyik fontos jellemzője a hangerő. Az emberi hang halkan megnyugtató, hangosan bántó is lehet. A halk és hangos hangok közti különbség kifejezi a zene hangulatát. A halk és hangos közötti különbséget mindig egymáshoz viszonyítva, jól hallható módon kell érzékeltetni. A hangerő térbeli kifejezésére is lehetőség van. Tudjuk szemléltetni a hangosabbat széttárt karral, a halkabbat közelebb tartott kézzel vízszintes irányban. Így nem zavarjuk össze a gyermekeket a hangmagasság függőleges jelölésével.

3.3 A hangszínek felismerése

A hangszínhallás és a hangokra reagálás készség fejlesztése lehetséges a különböző bemutatott hangok, zörejek mennyiségi bővítésével, a finomabb különbségek megfigyeltetésével. A zörejek és hangok mindig vizuális ingerrel együtt jelennek meg. Érdekes a hangforrás irányának, távolságának, egy közeledő vagy távolodó hangnak a megfigyelése is.²²

²¹ Forrai Katalin: Ének az óvodában. Móra Könyvkiadó Budapest 2016, 2017

²² Forrai Katalin: Ének az óvodában. Móra Könyvkiadó Budapest 2016, 2017

3.4 A belső hallás fejlesztése

A hallásfejlesztés eddig tárgyalt módszerei elsősorban az akusztikus, a hallható zene területére vonatkoztak. Ennél viszont sokkal érdekesebb, nehezebb a zenei emlékezet vagy zenei képzelet és alkotókedv készségét fejleszteni. A kreativitás feltétele az előzetes zenei élmény, amely az emlékezetben elraktározódik, vagy a zenei alkotó fantázia, mely a dallamok újszerű összeállítására, kitalálására is képes. A gyermek játékosan, ösztönösen dúdolgat, dallamai a gyermekvilág egyszerű érzései, hangulatai.

A gyermekek zenei emlékezete gyorsan fejlődik, sok élményt tárol, de az élmények minőségét, mennyiségét nehezen tudjuk ellenőrizni. A zenei emlékezet bizonyítéka a például a dalok eléneklése. Az egyik módszer, amivel próbára tudjuk tenni a gyermek emlékezetét a dallamfelismerés, ilyenkor a jól ismert éneknek csak a dallamát hallja, a szöveget neki kell kitalálnia, kikeresni a zenei emlékezetében és belső hallásában összeilleszteni.

Másik módja a dallambújtatás, amikor egy jól ismert dalt hangosan kezdünk el énekelni, adott jelre magunkban folytatjuk, és másik jelre újra hangosan énekeljük.²²

A három korcsoport egymásra épülő zenei jellemzői			
HALLÁSFEJLESZTÉS	Kiscsoport	Középső csoport	Nagyecsoport
Magas-mély reláció	kezdőhang magasságának magasságát átveszik, térben mutatják az oktáv-távolságot (T8)	térben mutatják az oktáv- és kvinttávolságot (T8, T5), átveszik a dal kezdőhangjának váltását, térben mutatják az ismert egyszerű dallamokat	mutatják térben az ismert dallamokat és a motívumok dallamvonalát
A halk és hangos különbsége	felismerése beszédn, éneken, zörejen	ismerjék fel a különbséget és beszéljenek, énekeljenek, tapsoljanak halkán és hangosan is, akár váltakozva is	a halk és hangos, gyors és lassú foglalom párok megismerése, együtt gyakorlása
Dallamfelismerés, zenei emlékezet fejlesztése	-	dúdolásról vagy hangszerjátékról a jól ismert dallamokat ismerjék fel	kezdő vagy belső motívumról dallamfelismerés
Dallambújtatás, belső hallás fejlesztése	-	halkan, hangosan motívumok váltva (belső hallással)	dallambújtatás rövidebb/ hosszabb egységekkel, belső énekléssel is folyamatos tempóban
Motívumvisszhang	visszaénekelnek egyszerű dallamfordulatot	-	kitalált szöveggel motívum-visszaéneklés, egyénileg és csoportosan folyamatosan
Hangszínek megfigyelése	2-3 élesen eltérő emberi hang, ütős hangszer, zörej hangszínét különböztessék meg	egymás hangjának és finomabb zörejek felismerése, természet hangjainak, környezet zörejeinek megismerése,	sokféle zenei hang és zörej, egymás hangjának felismerése kis eltéréssel, zaj iránya, távolsága, közeledése, távolodása
Zenehallgatás	érdeklődve hallgassák az óvodapedagógus énekét	énekésre, hangszerjátékra néhány percig tudjanak figyelni, a dal újrathallgatását igényeljük	hosszabb énekelte vagy hangszeren előadott dal figyelmes hallgatása, érdeklődő élvezete

1. táblázat – A három korcsoport egymásra épülő zenei jellemzőiről a hallásfejlesztés területén (saját szerkesztésű kép)

Hallásfejlesztés szempontjából nem elhanyagolható a Forrai Katalin által készített táblázat, mely a három korcsoport egymásra épülő zenei jellemzőit gyűjti össze.²⁰ A zenei tevékenység mindenféle formája pozitív érzelmi hatású, feloldja a belső feszültséget, amely elősegíti a gyermek érzelmi életének kiegyensúlyozottabbá válását. A zenei ízlésformálás egyik legfontosabb eszköze a zenehallgatás, még hozzá élőzene hallgatása. Legegyszerűbben úgy valósulhat meg, ha minél többet éneklünk a gyermekeknek. El kell tudnunk érni náluk, hogy az

általunk kiválasztott dalok felkeltsék az érdeklődésüket és meg kell tanítani nekik, hogy oda tudjanak figyelni a zenére. Az óvónő által előadott dalok segítségével fel lehet ébreszteni érdeklődésüket az igényes zene iránt. Nagy segítség az, hogy a gyermekek érzelmileg kötődnek pedagógusukhoz, továbbá fontos a megfelelő, nyugodt légkör megteremtése is²³

Janurik Márta és Józsa Krisztián a zenei képességek fejlődését vizsgálta négy- és nyolcéves kor között. Az általuk kidolgozott zenei képességeszt feladatait két szempontrendszer alapján csoportosították. Egyfelől a zenei képességeszt feladatait a dallamhallás, harmóniahallás, ritmus-hallás, hangszín- és dinamikahallás képességei szerint rendszerezték, továbbá megkülönböztették a zenei készségeknek és képességeknek implicit – hallás utáni megkülönböztetéshez köthető – szintjét, illetve explicit szintjét is, ami az észlelt zenei mintázatok reprodukciójához kapcsolható. A dallamhallás képességének két implicit szintjéhez tartozó készségösszetevője valamennyi korosztályban fejlettebb. A dallamhallás explicit szintjét jelentő hallás utáni reprodukcióhoz köthető készségek fejlettsége viszont jelentősen elmarad. Már középső csoportban a hangszín és hangerő észlelése - mely képességek nem csupán a zenei feldolgozáshoz kapcsolódnak – magas fejlettségi szintet mutat. A legmagasabb szintet a hangszín-megkülönböztetés szintje érte el a zenei képességek közül. Négy- és nyolcéves kor között 20% vagy ennél is nagyobb mértékű fejlődés mutatkozik meg például a hangszínhallás készség fejlődésében. A dallammegkülönböztetés és a dinamikamegkülönböztetés fejlődött legkevésbé. A vizsgálat a zenei képességek implicit, illetve explicit szintként azonosítható területeinek óvodáskorban történő elkülönülését mutatta ki. Az implicit és explicit szint óvodáskorban kimutatott teljes elkülönülése azt a hipotézist erősíti, hogy óvodáskorban nem következtethetünk az éneklés és ritmustapsolás részben pszichomotoros fejlettséget igénylő készségeinek fejlettségéből a zenei képességek általános fejlettségére. A készség- és képességösszetevők fejlődésében mutatkozó eltéréseket tekinthetjük idegrendszeri érési-fejlődési folyamatoknak is. A vizsgálati eredmények azt is megerősítik, hogy a mozgáskoordinációval összefüggő készségek fejlődésében elért szint megtartásához és fejlődéséhez egyaránt elengedhetetlen a rendszeres gyakorlás. Faktoranalízis alapján a zenei képességek középső-és nagycsoportban két faktorban különülnek el. Az I. faktor a hangszín-, a hangerő- és a harmóniahallás, a II. faktor a dallam- és a ritmushallás faktora. Később az előbb említett zenei képesség összetevői már egy faktort alkotnak. A szülők iskolázottsága alapján szignifikáns a különbség az alap-, közép- és felsőfokú iskolázottságú szülők gyermekeinek fejlettsége között. A kutatás eredményei alapján valószínűsíthető, hogy

²³ Árvayné Nezvald Anett (2012): A zenei nevelés transzferhatásai csecsemő- és kisgyermekkorban – Képzés és Gyakorlat 10. évfolyam 2012. 3-4.szám 117-123.

az óvodai zenei nevelés elsősorban a közép- és felsőfokú iskolai végzettségű szülők gyermekeinek zenei képességfejlődését segíti.²⁴

Szintén Janurik Márta és Józsa Krisztián: Zene és tanulás című tanulmányukban fogalmazták meg: a zenére való fogékonyság minden emberre jellemző. ... a zene éppen olyan természetes az ember számára, mint a nyelv. Azt is tudjuk, hogy a kisgyermekkor mind a nyelvi, mind a zenei képességek fejlődése szempontjából meghatározó. Amit ebben az időszakban elmulasztunk, az a későbbiek során már nem, vagy csak igen nehezen és korlátozott formában pótolható. A transzferhatás vizsgálatok egyik nagy területe a zene és a nyelvi képességek kapcsolatának kutatása. A zene és a beszéd észlelése a hallás területén a két legmagasabb szintű észlelési folyamat. A zene és a beszéd, két olyan akusztikus inger – az általunk észlelt két leginkább komplex hangmintázat – amely sok jellemzőben osztozik, de sokban el is tér egymástól. A zenélés legtermészetesebb formája, az éneklés, amely ugyanúgy hangképzés, mint a beszéd. Számos tanulmány igazolja, hogy a zenét tanuló gyermekeknek jobb az olvasáskészsége, helyesírása. A jobb zenei hangmagasság- megkülönböztetéssel rendelkező gyermekek - az olvasás, írás és helyesírás elsajátítása szempontjából kulcsfontosságú - beszédhanghallás terén is fejlettebbek, illetve a beszéd ritmusának, hangsúlyainak a megértésében is sikeresebbek. Továbbá azt is kimutatták, hogy a zenei fejlettség az idegen nyelvi készségekkel is kapcsolatban áll. A közös éneklés, hangszerjáték a társas készségek fejlődésére is hatással van, továbbá enyhíti a depressziót, javítja a fizikai és lelki közérzetet. Az agyi képalkotó eljárásoknak köszönhetően ma már a zenetanulás hatására, az agykéregben végbemenő változások is nyomon követhetők. Bizonyított, hogy gyermekkorban már 15 hónapon keresztül tartó és rendszeres zongoraleckék is anatómiai változást idéznek elő az elsődleges motoros- és hallókéregben, valamint a két agy-félteke közötti jobb kapcsolathoz is hozzájárulnak. A zenei képességek fejlesztése különösen nagy jelentőségű az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei számára. Az alapfokú iskolai végzettségű szülők gyermekeinél, a zenei képességek az intelligenciánál nagyobb arányban magyarázzák az olvasás fejlettségét (zenei képesség 20%; intelligencia 13%).

Összefoglalva tehát, a zenei képességek fejlődésének szempontjából három- és kilencéves kor között van egy szenzitív periódus. Ebben a szenzitív periódusban lehet leghatékonyabban fejleszteni a gyerekeket. Vannak olyan képesség területek melynek fejlődése még ennél is korábban lelassul, lezárul (ritmikai fejlődés, éneklési készség). Ez az időszak egybeesik az

²⁴ Janurik Márta, Józsa Krisztián: A zenei képességek fejlődését vizsgálta négy- és nyolcéves kor között; Magyar pedagógia 113. évfolyam 2. szám 75-99. 2013. URL: <https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/56/56>

óvodai neveléssel, valamint az iskolai tanulás kezdetével, mely ráirányítja a figyelmet többek között az óvodai zenei nevelés lehetőségeire és felelősségére is. A zenei képességek hatékony és egyszerű fejlesztési lehetőséget igazolja az a három-, illetve kilenchnapos zenei fejlesztő program, amelyet középső- és nagycsoportos óvodásokkal valósítottak meg 2012. évben. A program lényege az volt, hogy a gyermekek napi rendszerességgel részt vegyenek közös éneklésekben, dalosjátékokban. A fejlesztés módszerei a mindennapi óvodai gyakorlatban alkalmazható elemekből álltak. Az óvodákban megszokott heti egy zenei foglalkozás alkalmával pedig hetente más-más zenei képesség tudatos fejlesztése történt. A kísérlet során arra keresték a választ, hogy hogyan járul hozzá a korai zenei képességek, valamint az iskolai tanulás szempontjából fontos néhány elemi alapkészség fejlődéséhez a zenei tevékenységek középpontba helyezése, az egész napot átfogó zenei légkör kialakítása. Megállapították, hogy óvodáskorban a zenei észleléshez köthető képességek már három hónap alatt jelentős mértékben fejleszthetők. A mindössze három hónapos kísérlet a zenei képességek óvodáskorban történő fejleszthetőségére, a korai fejlesztés lehetőségére és jelentőségére hívja fel a figyelmet.

Az óvodai zenei nevelés során gyakran jellemző a napi éneklés, a dalos játék, a zenei tevékenységeken keresztül folytatott készségfejlesztés.

A kiterjedt vizsgálatok alátámasztják, hogy a zenei képességek fejlesztése hozzájárulhat számos készség fejlődéséhez, ezáltal a személyiség fejlődéséhez is. A zenetanulás, a rendszeresen folytatott zenei tevékenységek elősegíthetik az iskolai tanulás eredményessége szempontjából fontos anyanyelvi, matematikai és társas készségek fejlődését.²⁵

²⁵ Janurik Márta, Józsa Krisztián: Zene és tanulás, Tanító módszertani folyóirat 2015.; URL: https://www.parlando.hu/2017/2017-2/Janurik_Jozsa.pdf 2024.03.06.

4. Az óvodai munkában történő alkalmazás

Az óvoda heti rendjében megjelenik a zenei nevelés, a tánc-mozgás. Fontosnak tartom, hogy a gyerekeket mindennap érje valamilyen formában zenei élmény. Minden tevékenységhez, élethelyzethez, ünnephez meg tudjuk találni a megfelelő éneket, dalt, tekintettel arra, hogy nagy dalgyűjteménnyel rendelkezünk. De megfigyelhetjük a minket körülvevő világ hangait, zajait egy-egy séta során is. Foglalkozások alkalmával színesíthetjük énekléssel vagy zenehallgatással tevékenységünket. Tarthatunk élőzenei koncertet is az óvoda falai között, a közösen készített hangszerekből. A körjátékokkal nem csak a lelkiüket vidíthatjuk fel a gyerekeknek, hanem a testüket is át tudjuk mozgatni.

A zenei tevékenységekre a legnagyobb motiváló erő az óvónő tud lenni a gyermekek számára. Nagyon fontos, hogy az óvodapedagógus elkötelezettséggel és szeretettel tegye a dolgát. Meghatározó a gyermekek szempontjából, hogy az óvónő szeressen énekelni és zenélni.²⁶ Ha ezt érzik a gyermekek, ők is kedvet kapnak hozzá. Nagy jelentőséggel bír a gyermekek életében az utánzás és a jó példa, a mintaadás. Éppen ezért tartom fontosnak a pedagógus egyéniségét, valamint pedagógiai és zenei képzettségét.

Balogh Mária és Czíkó Gabriella szerint az óvónő a pedagógiai tevékenység központi tényezője, személyisége meghatározó a zenei nevelés folyamán is. A jó óvónő tulajdonságait a zenei foglalkozás vezetésének követelményei alapján 3 csoportba lehet osztani: általános emberi tulajdonságok, a zenei képzettség feltételei és a pedagógiai munka minősége során.²⁷

4.1. Általános emberi tulajdonságok

Az óvónő legyen bizalomkeltő, munkájában legyen kötelességtudó és következetes, határozott, de nem merev, fölényeskedő, elbizakodott. Magatartása legyen nyugodt, derűs, de ugyanakkor komoly és mértéktartó. A rábízott gyermekekkel foglalkozzon lelkiismeretesen, forduljon hozzájuk szeretettel. Legyen mindig pontos és példamutató. Közeledjen jóindulattal a gyermekekhez. Legyen igazságos a gyermekek elbírálásában, értékelésében, kerülje a részrehajlást, kivételezést. Legyen rendszerető, tanítványaitól is követelje meg a rendet.¹⁹

4.2. Zenei képzettség feltételei

Az óvónő legyen minden munkájában alapos. Ismerje jól az anyagot, amit tanít, ismerje azt egészében és részleteiben, ismerje összefüggéseiben és távlataiban.

²⁶ Komáromi Lajosné: A játék természetes örömeivel – ének-zenei nevelés óvodai gyakorlatomban Novum Könyvklub Kft. 2023.

²⁷ Balogh Mária – Czíkó Gabriella: Az óvodai zenei nevelés módszertana I. rész, Losonc, 2000.

Fejlessze állandóan szaktudását, kísérje figyelemmel a szakirodalmat. Ne idegenkedjen az újtól, hiszen a zenei nevelés is állandóan fejlődik, megújuláson megy keresztül. Zeneileg legyen jól felkészült, hogy félelem nélkül énekelhessen és játszhassa el a szükséges zenei anyagot.¹⁹

4.3. Pedagógia munka minősége

Az óvónőnek nemcsak tanítania, hanem nevelnie is kell. Legyen jó emberismerő, különösen növendékeit ismerje meg jól, hogy az alkalmazott módszereit rugalmasan kezelhesse. Ismerje a gyermeklélektant, a gyermek fejlődésének törvényszerűségeit, kísérje figyelemmel növendékei zenei életének kibontakozását. Tudja fegyelmezni önmagát és növendékeit. Fegyelem nélkül a közösségi munka lehetetlen. A foglalkozásra való felkészülés során legyen gondos és körültekintő. Sose álljon készületlenül a gyermek elé. Legyen optimista, bízzék munkája sikerében akkor is, ha ez nem mutatkozik azonnal. Kerüljön a munkájában minden öncélúságot. Legyen türelmes. Növendékeit az életre készítse fel.²⁷

5. Önálló kutatás – A zenei hallásfejlesztés fontossága óvodáskorban

5.1. A kutatás célja

Kérdőíves kutatásom során szeretnék választ kapni arra, hogy az óvodapedagógusok mennyire tartják fontosnak a zenei hallás területeinek fejlesztését, továbbá érdekel milyen szakirodalmakat, segédanyagokat használnak fel, illetve, hogy készítenek-e saját eszközöket az ének- zene tevékenységhez és a zenei hallás fejlesztéséhez.

5.2. A kutatás módszere, eszköze

Kutatásom során kvantitatív kutatási módszerrel dolgoztam, mely során az információgyűjtést megkérdezéssel végeztem el. Kutatásom eszközeként a kérdőíves módszert választottam – internetes kérdőív²⁸ formájában. A kérdőívem óvodapedagógusoknak készült, mely az 1. számú mellékletben megtalálható. A kérdőívet közösségi oldalon tettem elérhetővé, ahol számos óvodapedagógusoknak szóló csoportban is megosztottam. A válaszadásra egy hónapot adtam.

A kérdőív összesen 21 kérdést tartalmazott. Az online kérdőív kitöltése 5 percet vett igénybe. A legtöbb kérdés feleletválasztós volt, de minden ilyen jellegű kérdésnél meghagytam az egyéb válasz lehetőségét. 6 kérdés esetében több válaszlehetőség is megjelölhető volt. Pár kérdésre saját szavakkal leírt választ vártam. Likert- skálát 3 kérdés esetében használtam.

A kérdőív első felében általános kérdéseket tettem fel, mely a nemre, a születési évre vonatkozott, illetve arra, hogy a kitöltő melyik vármegyében és milyen típusú településen dolgozik. Továbbá rákérdeztem arra is, hogy mennyi ideje dolgozik óvodapedagógusként, valamint, hogy milyen típusú óvodai csoportban dolgozik, milyen rendszerességgel valósul meg a zenei tevékenység az óvodában. A következő szakaszban a kérdéseim az ének-zene tevékenységen belül leginkább a zenei hallás fejlesztésre vonatkoztak. Milyen szakirodalmat használ, vesz igénybe a zenei hallásfejlesztéshez, illetve milyen eszközökkel dolgozik. Használ-e hangszereket óvodapedagógusként és milyen gyakorisággal, továbbá gyermekhangszereket és milyen céllal. Több kérdésem arra irányult, hogy a hangszerhasználat milyen zenei képességet/képességeket fejleszt, továbbá a zenei hallásfejlesztés területei közül melyre/ melyekre fektet nagyobb hangsúlyt óvónőként. Skálán kellett jelölni, hogy mennyire tartja fontosnak a zenei hallás fejlesztését óvodáskorban, valamint mely pedagógiai alapelveket, módszereket tartja legfontosabbnak és melyeket nem annyira fontosnak.

28

URL:https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScSWRLersosZvHsrOjsvePFwPZ83a6C5R1teYTDSskZOKjxQ/viewform?fbclid=IwAR3J8MAzre6U6QPljY-Sl1af_KNJwdnTMZwwUTa0KNvXRnXFJlrD_iNXDg

5.3. Kutatási kérdések

Kutatásom során az alábbi kérdésekre szeretnék választ kapni.

1. Fontosnak tartják-e az óvodapedagógusok a zenei hallás fejlesztését?

Úgy gondolom, hogy a zenei képességfejlesztési területek közül a zenei hallás fejlesztése nem tartozik a legfontosabb területek közé. Véleményem szerint az éneklési készség és a ritmusérzék fejlesztése a hangsúlyosabb.

2. A zenei hallás fejlesztésének mely területeit tartják fontosabbnak az óvodapedagógusok?

Véleményem szerint a magas – mély, illetve a halk és hangos hangok közötti különbségek megkülönböztetése a legfontosabb. Ezt követi a hangszínek felismerése és végezetül a belső hallás fejlesztése.

3. Ének- zene tevékenységhez, valamint a zenei hallás fejlesztéséhez során milyen szakirodalmakat, segédanyagokat használnak fel?

Feltételezem, hogy a felsorolt válaszok közül a legtöbben Forrai Katalin: Ének az óvodában, Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában, Falvay Károly: Ritmikus mozgás – énekes játék, továbbá Komáromi Lajosné: A játék természetes örömeivel (Ének zenei nevelés óvodai gyakorlatomban) című könyveit fogják megjelölni.

5.4. Kutatási eredmények bemutatása

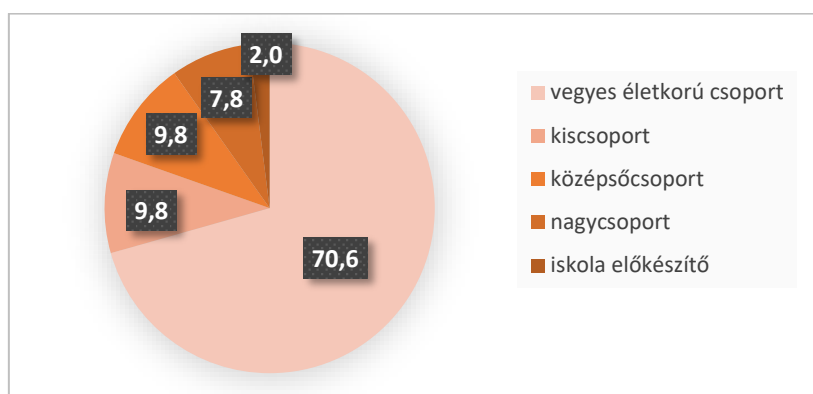
A kérdéssorra 51 főtől érkezett válasz, ebből mindegyik értékelhetőnek bizonyult. Az 1- 4. kérdésig a következő válaszok születtek. A válaszadók közül 11 – 11 fő 1961 – 1970. és 1981 – 1990. között, 13 fő 1971 – 1980., míg 16 fő 1991 – 2000. évben született. Várakozásaimnak megfelelően a kitöltők 100%-a nő volt.

A válaszadók 33,3%-a Somogy-, 19,6%-a Pest-, 7,8%-a Tolna vármegyében, település megoszlása szerint pedig 35,3%-a kisvárosban, 21,6%-a községben, 13,7 - 13,7%-a kisfaluban és fővárosban dolgozik.²⁹

²⁹ Településtípusok - URL: <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok.html> 2024.02.29.

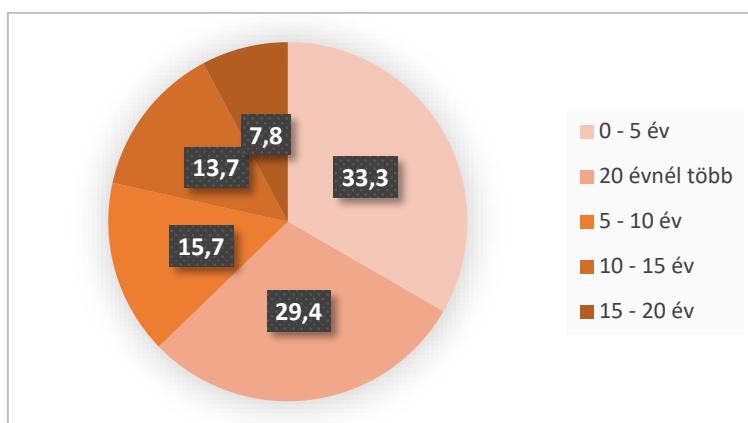
5.5. A kutatás

Az 5. kérdés az óvodai csoport típus összetételre vonatkozott. Várakozásaimnak megfelelően a legtöbben vegyes életkorú csoportban dolgoznak, mely a válaszadók 70,6%-a. Középső- és kiscsoportban 9,8 -9,8%-a, nagycsoportban pedig 7,8%-a dolgozik. Egy fő írt egyéb válaszlehetőséget, ami az iskola előkészítő csoport volt ez 2%-ot tesz ki mindösszesen. A válaszokat az alábbi ábra foglalja össze.

1. ábra - Óvodai csoport típusok összetételének százalékos megoszlása (saját szerkesztésű kép)+

A válaszadók (n=51) között az óvodapedagógusi pályán eltöltött időjük százalékos megoszlását a következő ábra mutatja. A kitöltők 33,3%-a 0 és 5 év között, 29,4%-a 20 évnél több ideje dolgozik pedagógusként.

2. ábra -Óvodapedagógus pályán eltöltött idő százalékos megoszlása (saját szerkesztésű kép)

A 7. kérdés vonatkozásában a zenei hallás fejlesztésére használt szakirodalmak közül várakozásaimnak megfelelően a kitöltők közül a legtöbben Forrai Katalin: Ének az óvodában (98%) és Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában (90,2%) című könyveit alkalmazzák az ének- zene tevékenységük során. A harmadik legnépszerűbb Balaton Katalin: Így tedd rá! (43,1%) kiadványai voltak. Az egyéb válasz lehetőség alkalmával megnevezték Gryllus Vilmos kiadványait, Czinóber Klára és Wirkerné Vasvári Éva: Játék- mozdulat- tánc, valamint

Gerzsányiné Juhász Rózsa: Micsoda madarak járnak című könyveit, továbbá Tatárné Nagy Ágnes: Kuncogó- gyűjteményét. A Kuncogó a konduktív etnopedagógia elméleti és gyakorlati megvalósulása, mely a néphagyomány pedagógiájának konduktív szemlélete – aktivizálás és rávezetés az önálló feladatmegoldásra, tanulásra. A holisztikus nevelési megközelítésben a készségek és képességek megalapozása és támogatása történik a népi játékokon keresztül életkornak megfelelően, egyéni képességekhez mérten.³⁰ A válaszok között szerepelt a népzenei kiadványok, az internet kifogyhatatlan tárháza, valamint egy kitöltő egyéb válaszként több évtizedes gyakorlatát, gyűjtését nevezte meg. Ennél a kérdésnél 51 válaszadótól összesen 171 válasz érkezett.

Forrai Katalin: Ének az óvodában	98%
Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában	90,2%
Balatoni Katalin: Így tedd rá! kiadványok	43,1%
Komáromi Lajosné: A játék természetes örömeivel	29,4%
Falvay Károly: Ritmikus mozgás – énekes játék	23,5%
Szarkáné HorváthValéria: Az óvodai ének-zene foglalkozások módszertana	15,7%
Egyéb	14%
Kovács Barbara: A zenei fejlesztőjátékokról	13,7%
Kolozsvári Anna: Mesés zenei nevelés	7,8%

2. táblázat -Kimutatás az óvodapedagógusok által használt szakirodalmakról (saját szerkesztésű kép)

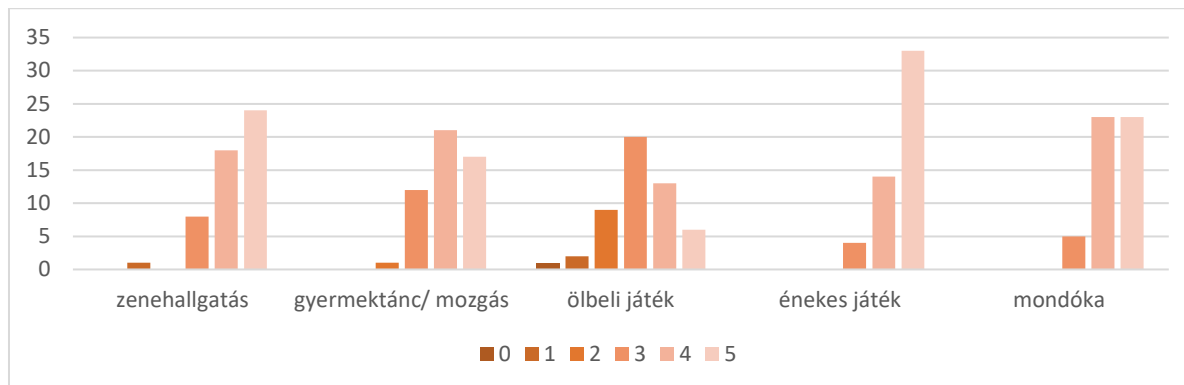
A kitöltők többségénél, pontosabban 47,1%-nál hetente, 45,1%-nál naponta, míg 3,9 – 3,9%-nál hetente kétszer, valamint havonta valósul meg zenei tevékenység az óvodában.

A 9. kérdésnél 51 válaszadótól összesen 154 említés érkezett. A válaszadók közül 48 fő a zenei hallás fejlesztési területeit leginkább a zenehallgatáshoz és énekes játékhoz, 38 fő a gyermektáncához/ mozgáshoz, 26 fő a mondókához, 21 fő pedig az ölbeli játékokhoz – mint nevelési területhez tudja leginkább kapcsolni. Három fő vonatkozásában egyéb válaszként leírták a környezet tevékeny megismerését, illetve saját készítésű fejlesztőjátékaikat az óvodapedagógusok.

Likert skála segítségével 0-tól 5-ig tudták jelölni, hogy az alábbi színtereken milyen mértékben valósul meg a zenei hallás fejlesztése (0= soha, 5=minden alkalommal), a megoszlást a következő ábra mutatja. Ezekből az adatokból megállapítható, hogy 51 főből összesen 80 jelölés érkezett a skálán, az 5-ös értékelésre. Tehát az énekes játék, zenehallgatás,

³⁰ Tatárné Nagy Ágnes: Kuncogó URL: <https://www.kuncogo.hu/mi-az-a-kuncogo/> 2024.04.20.

mondóka színterein minden alkalommal megvalósul zenei hallás fejlesztése a válaszadók körében. Gyakran valósul meg a mondóka, gyermektánc/ mozgás, illetve zenehallgatás alkalmával. Ölbeli játék vonatkozásában 3-ra értékelték a legtöbb válaszadó, összesen 20 jelölést érkezett rá.

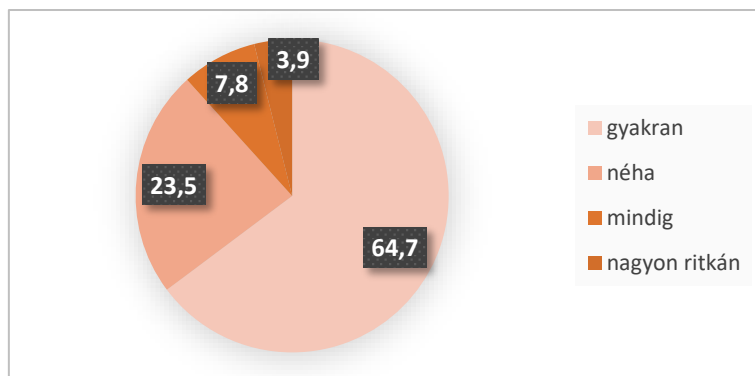
3. ábra – A zenei hallás fejlesztésének megvalósulása különböző szintereken (saját szerkesztésű kép)

51 válaszadótól 138 válasz érkezett a 11. kérdésre. A zenei tevékenységek során a legtöbb válaszadó az énekes játékok kellékeit (47 fő) és hangszereket (45 fő), illetve bábokat (30 fő) használ. A kártyák felhasználását csupán csak 12 fő jelölte meg. Az egyéb válaszadás (4 fő) között szerepelt továbbá a színes Ulwila hangszerek, zene kocka, CD, csengők, metalofon, továbbá kötél, bot és babzsák. Az Ulwila zeneoktatási- és zeneterápiás módszer magyar kiadványairól bővebben a www.parlando.hu³¹ weboldalon találtam egy tanulmányt.

Arra a kérdésre, hogy a zenei nevelés során használ-e (gyermek)hangszereket a kitöltők 96,6%-a válaszolt igennel, amíg csak 3,9%-uk nemmel.

A 13. kérdésnél (n=51) az óvodapedagógusok a hangszer használatának gyakorisága a következőkképpen alakult. Az óvodapedagógusok többsége, azaz 64,7%-uk gyakran használ hangszert a zenei nevelés során. A válaszadók közül nem volt olyan személy, aki sosem használna hangszert ének- zenei tevékenysége során.

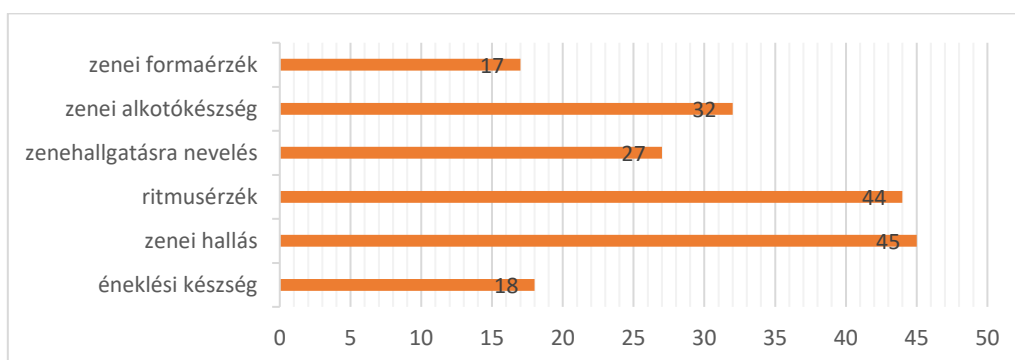
³¹ Bakos Anita: Zenetanulás színesen – Színes kotta módszer magyar nyelvű kiadványai URL: https://www.parlando.hu/2014/2014-3/Bakos_Anita_Zenetanulas.pdf 2024.04.14.

4. ábra -Óvodapedagógusok hangszer használatának gyakorisága (saját szerkesztésű kép)

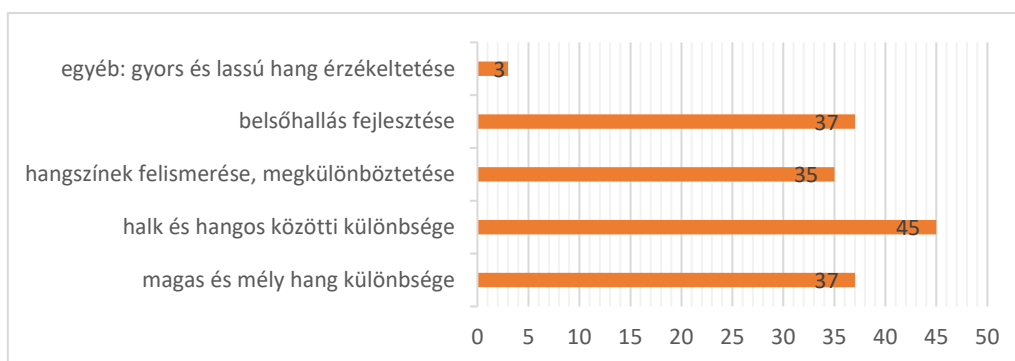
A válaszadók(n=51) szerint óvodaedagógusként a hangszerhasználat célja elsősorban a zenei érdeklődés felkeltése, a zenei képességek fejlesztése, valamint a dalkíséret. Továbbá egyéb válaszadás alkalmával a közös zenélés, a hangszerek tulajdonságainak megismerése, valamint a motiváció és az érdeklődés felkeltése szerepelt.

A 15. kérdés arra vonatkozott, hogy a kitöltő (n=51) véleménye szerint a hangszerhasználat mely zenei képességet, képességeket fejleszt. A kérdésre több válasz is megjelölhető volt, így 51 kitöltőből 183 említés érkezett. Ahogy a lenti diagram is mutatja a legtöbb válaszadó a zenei hallást és a ritmusérzékeltet jelölte be. Ezt követte a sorban a zenei alkotókészség és zenehallgatásra nevelés. A sort végül az éneklési készség és zenei formázás zárta.

5. ábra – Hangszerhasználat hatásának megoszlása, amely a zenei képesség(ek) fejlesztési területeire vonatkozik (saját szerkesztésű kép)

A 16. kérdésnél a zenei hallás képességfejlesztési területei közül arra voltam kíváncsi, hogy óvodapedagógusként melyre, melyekre fektetnek nagyobb hangsúlyt. Az 51 kitöltőtől 157 válasz érkezett be. Ebből 45 fő a halk és hangos közötti különbséget, 37 – 37 fő a magas és mély hang különbséget, belső hallás fejlesztését jelölte be. További 35 fő megjelölte a hangszínek felismerését és megkülönböztetését is. Az egyéb válaszlehetőség alkalmával 3 fő a gyors és lassú hang érzékeltetését írta be.

6. ábra - A zenei hallás képességfejlesztési területeinek eloszlása (saját szerkesztésű kép)

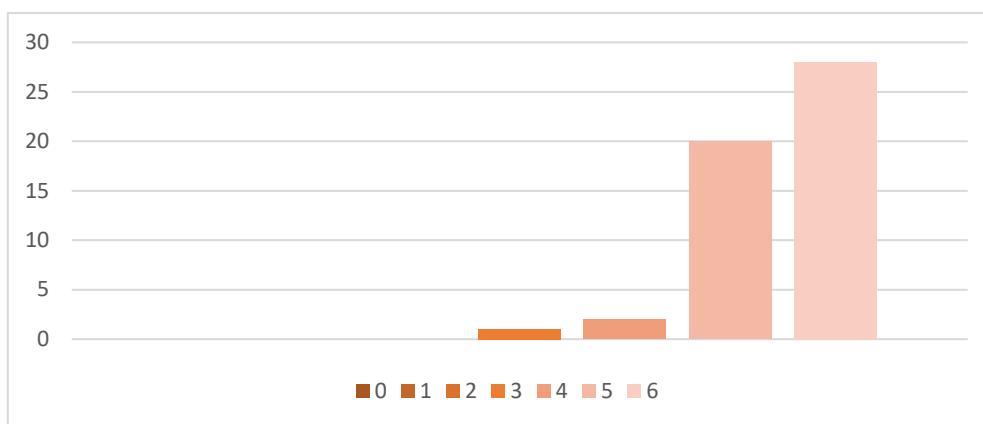
Arra a kérdésemre, hogy miért ezeknek a képességfejlesztési terület(ek) a fejlesztését tartja fontosnak, saját választ kértem a kitöltőktől (n=47). Összefoglalva a válaszokat megállapítható, hogy a fent említett zenei hallás képességfejlesztési területekre komplexen tekintenek az óvodapedagógusok, hiszen ez mindennek az alapja, Többen is megfogalmazták, fontosnak tartják azt, hogy ezáltal zeneszeretővé váljanak a gyerekek, valamint, hogy ezzel hozzájárulnak az érzelmi intelligenciájuk, személyiségük fejlődéséhez is.

Kiemelték, hogy fontosnak tartják az iskolai ének órák miatt, hiszen ezáltal magabiztosak lesznek a gyerekek, ha megfelelő alapokkal rendelkeznek, gondolnak itt az éneklésre, kottaolvasásra. Továbbá írták, hogy a magas és mély, illetve halk és hangos megkülönböztetését sem lehet elhanyagolni, viszont ezeket használni még nem tudják, csak ismerkedni tudnak még vele az óvodáskorú gyerekek. Páran megemlítették, hogy az anyanyelvi fejlesztés során is fontos szerepet játszik, írás és olvasás előkészítése.

Az egyéni válaszok a következők a teljesség igénye nélkül:

- *Örömforrás, és kihat egyéb képességekre, a személyiség fejlődésére. Ez persze nem csak a zenei nevelésre igaz.”*
- *„Úgy gondolom minden terület nagyon fontos, ezért nehéz is kiemelni a legfontosabbakat, hiszen ezen fejlesztési területek összességével tudunk hatékonyak lenni.”*

A 18. kérdésnél Likert skála segítségével volt szükséges bejelölni 0-tól 6-ig, hogy mennyire tartja fontosnak a zenei hallás fejlesztését óvodáskorban az óvodapedagógus (0=egyáltalán nem fontos, 6=nagyon fontos). A skálán 51 válaszadóból 28 fő hatossal, 20 fő pedig ötössel jelölte a zenei hallás fejlesztésének fontosságát. Négyesre 2 fő, hármasra pedig 1 fő jelölte. Tehát a válaszadók 94,1%-a nagyon fontosnak, fontosnak tartja a gyerekek zenei hallásának fejlesztését már óvodáskorban is.

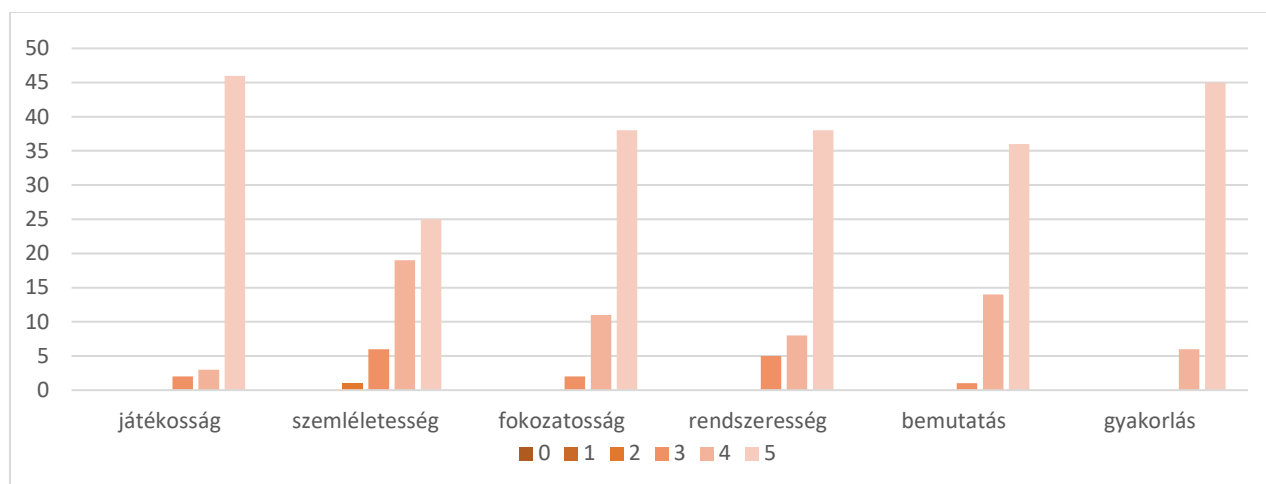
7. ábra - A zenei hallás fejlesztésének fontossága óvodáskorban (saját szerkesztésű kép)

Az előző kérdéshez kapcsolódott az, hogy saját szavaival kellett a válaszadónak (n=47) megindokolnia miért tartja fontosnak már óvodáskorban a zenei hallásfejlesztést. Az egyéni válaszokból megállapítható, hogy az óvodapedagógusok szinte kivétel nélkül azt gondolják, hogy kisgyermekkorban kell megalapozni a zenei hallást. A zene az alapja a mozgásnak, ritmikus sorok létrehozásának, amely matematikai készségek fejlesztéséhez elengedhetetlen. Továbbá többen is úgy vélekedtek, hogy fontos hogy a gyerekek különbséget tudjanak tenni a tiszta és hamis hangok között, mely segíti a gyerekeket a minőségi zene megtalálásában is. Elindítja továbbá a belső hallás kialakulását (dúdolás) és a zenei emlékezetet is (visszaéneklés). Úgy gondolják, hogy a későbbi nyelvtanulásban is kulcsfontosságú szerepe van - „*Meghallani a különböző nyelvekben a dallamot*”, azon kívül a hangok differenciálásában és az olvasás megkönnyítésében is fontos szerepet tölt be a zenei hallás fejlesztése. Erre a kérdésre is többen írták, hogy kihat a beszédfejlődésére. Gazdagítja a gyermek személyiségét, színesíti, fejleszti érzelmeit. Egy válaszadó így fogalmazta meg: „*Személyiségformáló hatása rendkívüli. Aki az értéket közvetítő zenét szereti, jó lelkiületű emberré válik.*”

Az egyik válaszadó pedig így írta le gondolatait a kérdéssel kapcsolatban: „*Az ének, a zene, dalos játékok, játékos gyermektáncok és még a zenehallgatás is nagyon sokféle képességterületet érint és fejleszt. Ha ez minden nap történik, vagy egy héten több alkalommal, a gyermek fejlődését nagyban elősegíti. Vegyük például a beszédet, a kommunikációt, vagy akár a mozgást...ez mind- mind kapcsolatban áll a zenei neveléssel is. Minden tevékenységet komplexen tervezünk meg, mert minden kapcsolatban áll mindennel, kölcsönösen hatással vannak egymásra.*”

Ezt követően a 20. kérdésnél arra kérdeztem rá, hogy a felsorolt pedagógia alapelvek, módszerek közül melyet, melyeket tartja legfontosabbnak (0=nem nagyon fontos alapelv, 5=nagyon fontos alapelv) a zenei hallás fejlesztése során. 51 válaszadóból 306 értékelés

született. A válaszokat az alábbi diagramm szemlélteti, melyből kiderül, hogy nagyon fontos, illetve fontos mindegyik alapelv, módszer a zenei hallás fejlesztés alkalmával.

8. ábra - Pedagógiai alapelvek, módszerek fontossága a zenei hallás fejlesztésekor (saját szerkesztésű kép)

Az adatokból kiderül, hogy a válaszadók közül 46 jelölést a játékoság, 45 jelölést a gyakorlás kapott. Ezt követi 38- 38 jelöléssel a fokozatosság és rendszeresség. A sorban szorosan követi a bemutatás 36 és 25 jelöléssel a sort pedig a szemléletesség zárja.

A Likert skálán történő válaszadást követően a miértjét kellett megfogalmazniuk a válaszadóknak. Kivétel nélkül minden válaszadó szánt időt arra, hogy megfogalmazza a kérdéssel kapcsolatos gondolatait. Többségük úgy gondolja, ahogy az a számokból is kiderül, hogy a játékoság a legfontosabb az óvodásoknál, hiszen játékosan különböző tevékenységbe ágyazottan fejlesztjük a gyerekeket és nem direkt módon tanítjuk őket. A játékoság elvén lehet a gyermekeket a leghatásosabban fejleszteni. „A gyermek életkorának megfelelő képességek fejlesztéséhez a játékoság, a szemléletesség nélkülözhetetlen. A fokozatossággal és a rendszerességgel elmélyítjük a biztos készségeket.”

Sokak véleménye szerint a példamutatás nélkülözhetetlen. Fontos, hogy a foglalkozások alapja a szemléltetés és bemutatás legyen, hiszen a gyermekek tapasztalati úton szerzik és rögzítik ismereteiket, valamint nagyon fontos, hogy adjunk nekik elegendő időt a próbálkozásra, gyakorlásra. Továbbá nagyon fontosnak gondolják, hogy nem egyszerre, hanem lépésenként, fokozatosan vezessük be az új módszereket, tevékenységeket, de legalább ennyire fontos az is, hogy rendszeresen kerüljenek elő ezek a játékok, hogy beépülhessenek a megszerzett ismeretek és tapasztalatok.

Ez egyik válaszadó így fogalmazta meg válaszáat: „A gyerekek ezen korszakaszban mesevilágban élnek. Ezért fontos a játékoság, a fokozatosság és a rengeteg gyakorlás, amivel

a kudarctürésük is fejlődik. Fontos bemutatni a helyeset, a jót. Fontos a rendszeresség, viszont, véleményem szerint a spontaneitás is éppen olyan fontos.”

5.6. Eredmények összegzése

A kérdőív alkalmazása jó választásnak bizonyult. Bár egy hónap alatt, mindösszesen 51 kitöltésre került sor, úgy gondolom, hogy így is megfelelő mennyiségű információhoz jutottam. A kérdőívet átalakítva érdekes lenne szülőkkel is kitöltetni, ezáltal szélesebb képet lehetne kapni a zenei hallás fejlesztéséről (szülői oldalról is).

Az óvodai csoport típus összetételre vonatkozó eredmények várakozásaimnak megfelelően a legtöbben vegyes életkorú csoportban dolgoznak (70,6%). Érdekes volt számomra, hogy a kitöltők 33,3%-a pályakezdő, 29,4%-a pedig 20 évnél több ideje dolgozik óvodapedagógusként.

A zenei hallás fejlesztésére használt szakirodalmak közül várakozásaimnak megfelelően a kitöltők közül a legtöbben Forrai Katalin: Ének az óvodában, Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában című könyvei és Balaton Katalin: Így tedd rá! kiadványai voltak a legnépszerűbbek. Az egyéb válaszok között szerepelt Tatárné Nagy Ágnes – Kuncogó - gyűjteménye, amiről a kérdőívek elemzésekor hallottam először.

A kitöltők többségénél, azaz 47,1%-nál hetente, 45,1%-nál naponta, míg 3,9 – 3,9%-nál hetente kétszer, valamint havonta valósul meg zenei tevékenység az óvodában.

A válaszadók közül 48 fő a zenei hallás fejlesztési területeit leginkább a zenehallgatáshoz és énekes játékhöz, 38 fő a gyermektánchoz/ mozgáshoz, 26 fő a mondókához, 21 fő pedig az ölbeli játékokhoz – mint nevelési területhez tudja leginkább kapcsolni.

Az énekes játék, zenehallgatás, mondóka színterein minden alkalommal megvalósul zenei hallás fejlesztése a válaszadók körében. Gyakran valósul meg a mondóka, gyermektánc/ mozgás, illetve zenehallgatás alkalmával. Ölbeli játék vonatkozásában viszont Likert skálán 3-ra értékelte a legtöbb válaszadó (20 fő).

A zenei tevékenységek során a legtöbb válaszadó az énekes játékok kellékeit (47 fő) és hangszereket (45 fő), illetve bábokat (30 fő) használ. A kártyák felhasználását csupán csak 12 fő jelölte meg. Az egyéb válaszadás (4 fő) között szerepelt továbbá a színes Ulwila hangszerek, zene kocka. Az Ulwila módszer magyar kiadványairól olvasott tanulmányban az volt a legérdekesebb számomra, hogy honnan jött az elnevezés. A módszer kidolgozója és névadója Heinrich Ullrich, német zenetanár, gyógypedagógus. Módszerét egyetemi tanárával, Wilberttel együtt dolgozta ki, innen a módszer elnevezése, Ullrich és Wilbert neveinek kezdőbetűiből alakult Ul-Wi-la.

A zenei nevelés során a válaszadók 96,6%-a használ (gyermek)hangszereket, mely kimagasló eredmény. Csupán 3,9%-uk nem használ sohasem hangszert. Az óvodapedagógusok többsége, azaz 64,7%-uk gyakran használ hangszert a zenei nevelés alkalmával. Az előző kérdéshez képest a válaszadók közül nem volt olyan személy, aki azt a válaszlehetőséget jelölte volna be, hogy sosem használna hangszert ének- zenei tevékenysége során.

Óvodapedagógusként a hangszerhasználat célja elsősorban a zenei érdeklődés felkeltése, a zenei képességek fejlesztése, valamint a dalkíséret.

Arra a kérdésemre, hogy a hangszerhasználat mely zenei képességet, képességeket fejleszt, a legtöbb válaszadó a zenei hallást és a ritmusérzékletet jelölte be. Ezt követte a sorban a zenei alkotókészség és zenehallgatásra nevelés. A sort végül az éneklési készség és zenei formérzék zárta.

Majd arra a kérdésemre, hogy óvodapedagógusként mely zenei hallás fejlesztési terület(ek)re fektetnek nagyobb hangsúlyt: a halk és hangos közötti különbséget, a magas és mély hang különbséget, belső hallás fejlesztése került a képzeletbeli dobogó első három fokára. Ezt követte a hangszínek felismerése és megkülönböztetése. Egyéb válaszlehetőségként a gyors és lassú hang érzékeltetése is rákerült a listára. Arra hogy miért ezeknek a képességfejlesztési terület(ek) a fejlesztését tartja fontosnak, saját választ kértem a válaszadóktól. Összefoglalva a válaszokat megállapítható, hogy a fent említett zenei hallás képességfejlesztési területekre komplexen tekintenek az óvodapedagógusok, hiszen ez mindennek az alapja. Hangsúlyozták, hogy a személyiség fejlődéséhez és az érzelmi intelligenciához is hozzájárul. Kiemelték, hogy az iskolai tanulmányok során is zökkenőmentesebbek lehet az ének órán való részvétel. Páran megemlítették, hogy az anyanyelvi fejlesztés során is fontos szerepet játszik és az írás, olvasás előkészítéséhez is segítséget nyújt.

A zenei hallás fejlesztésének fontosságát Likert skálán volt szükséges jelölni a válaszadóknak. Ez alapján kiderült, hogy a válaszadók 94,1%-a nagyon fontosnak, fontosnak tartja a gyerekek zenei hallásának fejlesztését már óvodáskorban is. Ezt követően a saját szavaikkal kellett megfogalmazniuk, hogy miért tartja fontosnak már óvodáskorban a zenei hallásfejlesztést. Az egyéni válaszokból megállapítható, hogy az óvodapedagógusok szinte kivétel nélkül azt gondolják, hogy kisgyermekkorban kell megalapozni a zenei hallást. A zene az alapja a mozgásnak, ritmikus sorok létrehozásának, amely matematikai készségek fejlesztéséhez teszi le az alapokat. Fontos, hogy a gyerekek különbséget tudjanak tenni a tiszta és hamis hangok között, mely segíti a gyerekeket későbbiekben a minőségi zene megtalálásában is.

Az eredmények azt mutatják, hogy az óvodapedagógusok nagy hangsúlyt fektetnek a gyerekek zenei hallásának fejlesztésére, amely során elsődlegesen a játékoság és gyakorlás, továbbá a fokozatosság és rendszeresség, mint pedagógiai alapelve(ke)t, módszer(eke)t alkalmazzák. A Likert skálán történő válaszadást követően a miértjét kellett leírniuk a válaszadóknak. Többségük úgy gondolja, hogy játékoság elvén lehet a gyermekeket a leghatásosabban fejleszteni. De épp oly fontos a szemléltetés, bemutatás, gyakorlás, fokozatosság, rendszeresség és a nevelői példamutatás is.

Első kutatási kérdésem az volt, hogy fontosnak tartják-e az óvodapedagógusok a zenei hallás fejlesztését?

Úgy gondoltam, hogy a zenei képességfejlesztési területek közül a zenei hallás fejlesztése nem tartozik a legfontosabb területek közé. Arra számítottam, hogy az éneklési készség és a ritmusérzék fejlesztése a hangsúlyosabb. Erre a válaszadók rácsófoltak, hiszen 94,1%-uk nagyon fontosnak, fontosnak tartja a gyerekek zenei hallásának fejlesztését már óvodáskorban. Továbbá az 5. ábrán is megfigyelhető, mely a hangszerhasználat hatásának megoszlását mutatja, hogy a zenei képesség(ek) fejlesztési területeire vonatkozóan a zenei hallás, valamint a ritmusérzék fejlesztését jelölte be a legtöbb válaszadó.

Második kérdésem az volt, hogy a zenei hallás fejlesztésének mely területeit tartják fontosabbnak az óvodapedagógusok?

Véleményem szerint a magas – mély, illetve a halk és hangos hangok közötti különbségek megkülönböztetése a legfontosabb. Ezt követi a hangszínek felismerése és végezetül a belső hallás fejlesztése. A válaszadók szerint a sorrend a következőképpen alakult, mely a 6. ábrán is megtekinthető. A halk és hangos közötti különbség, a magas és mély hang különbség, a belső hallás fejlesztése került az első három helyre. Ezt követte a hangszínek felismerése és megkülönböztetése. Egyéb válaszlehetőségként pedig a gyors és lassú hang érzékeltetése.

Harmadik kérdésem az ének- zene tevékenységhez, valamint a zenei hallás fejlesztéséhez során használt szakirodalmak, segédanyagok felhasználására vonatkozott.

Feltételeztem, hogy a felsorolt válaszok közül a legtöbben Forrai Katalin: Ének az óvodában, Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában, Falvay Károly: Ritmikus mozgás – énekes játék, továbbá Komáromi Lajosné: A játék természetes örömeivel (Ének zenei nevelés óvodai gyakorlatomban) című könyveit fogják megjelölni. Az eredmények a következőképpen alakultak. Bebizonyosodott, hogy a válaszadók mintegy 98%-ka Forrai Katalin, 90,2%-uk Törzsök Béla könyvét használja szakirodalomként az óvodapedagógusok közül. 43,1%-uk Balaton Katalin kiadványaiból merít ötletet. Falvay Károly könyvét csak 23,5%-uk, továbbá

Komáromi Lajosné könyvét 29,4%-uk alkalmazza csak.

6. A zenei hallás játékos fejlesztése – játékgyűjtemény

A játékgyűjteményemhez az ötleteket, inspirációt a játékos feladatokhoz Sapszon Borbála: Játék a zenével, avagy zenei képességfejlesztő játékok óvodásoknak és kisiskolásoknak³² és Komáromi Lajosné: A játék természetes örömeivel – ének-zenei nevelés óvodai gyakorlatomban³³, míg a „hangszerek” elkészítéséhez Nagyné Árgány Brigitta: Játékos mesterkedések – Gyermekhangszerek készítése és felhasználásuk a komplex művészeti nevelésben³⁴ és a „Hang-szereljünk!”³⁵ című könyvei adták. A mondókákat, gyermekdalokat pedig Forrai Katalin Ének az óvodában³² (továbbiakban: ÉNÓ) című könyvéből válogattam.

A zenei hallást fejlesztő játékok összegyűjtésével és saját eszközök, „hangszerek” készítésével a célom, hogy hangsúlyozzam ezen játékok hasznosságát, fontosságát és megmutassam, hogy az otthon található (alap)anyagokból milyen eszközöket lehet készíteni, amelye(ke)t eredményesen tudunk használni ének- zene tevékenységek során, kiemelten a zenei hallás fejlesztésének területén. A hangszerek készítéséhez és játékokhoz az alábbi eszközöket használtam fel a teljesség igénye nélkül: ujjbábok, kesztyűbáb, tojástartó, papír guriga, Kinder tojás belső, mézcsurgató fából, bambuszpálcika, fagolyó, bonbonos doboz, lufi, csomagoló-, színes- és hullám papír, kartonlap, ragasztó, szigetelő- és ragasztószalag akril festék. A kasztanyettákhoz még használtam fel kagylót, gombot, barackmagot és dióhéjat. A csörgőket: búzadarával, cukorral, zabpehellyel, rizzsel, egész fekete borssal, szezámaggal és tarhonyával töltöttem meg. A párkereső játékomhoz a Kinder tojás belsőket pedig: gombbal, gyufa darabokkal, 5.- forintossal, rágóval, durvaszemű sóval, biztostűvel, fültisztítópálcika darabokkal és szemes kávéval töltöttem meg.

Szeretek kreatív tevékenységet folytatni, így az ötletelés és megvalósítás folyamatát is élveztem. Az eszközök elkészítése során törekedtem arra - főleg a dekorálás alkalmával -, hogy az óvodás gyermekek - legyen az kislány vagy kisfiú - szívesen használja. Igyekeztem a zenei hallásfejlesztés minden területére válogatni játékos feladatokat, melyeket a saját ízlésemre formáltam.

³² Sapszon Borbála: Játék a zenével, avagy zenei képességfejlesztő játékok óvodásoknak és kisiskolásoknak, Budapest, 2013. URL: https://vallalkozokeve.kormany.hu/download/1/0b/71000/jatek_a_zenevel.pdf 2020. 05. 31.

³³ Komáromi Lajosné: A játék természetes örömeivel – ének-zenei nevelés óvodai gyakorlatomban Novum Könyvklub Kft. 2023.

³⁴ Nagyné Árgány Brigitta: Játékos mesterkedések – Gyermekhangszerek készítése és felhasználásuk a komplex művészeti nevelésben. Kaposvár 2015. URL: <https://docplayer.hu/15128031-Nagyne-argany-brigitta-jatekos-mesterkedések-gyermekhangszerek-készítése-es-felhasználásuk-a-komplex-művészeti-nevelésben.html> 2020.10.20.

³⁵ Dr. Árgány Brigitta: „Hang-szereljünk!” Magyar Kultúra Kiadó 2022.

6.1. A halk és hangos közötti különbség

1. Hang-Erőpróba (Kiseger- Tigris, Nyuszi- Elefánt)

felhasznált eszköz: ujjbábok

A gyerekekkel közösen megbeszéljük a bábok hangjára jellemző tulajdonságokat gondolok itt arra, hogy a Nyuszi és a Kiseger hangja vékony, halk, míg a Tigris és az Elefánt hangja erős, hangos. A Tigris és Elefánt bábok felmutatásával hangosan, ha pedig Nyuszit és Kisegeret látják halkabban kell beszélniük, énekelniük. A játék során olyan mondókát, dalt választok ki, amit ismernek, szeretnek a gyerekek. Például: Gyerekek, gyerekek szeretik a peracet... ÉNÓ 32, Én kis kertet kerteltem... ÉNÓ 64, Ha én cica volnék...ÉNÓ 163³⁶

2. Hang-erő

Egy kisgyermek a csoportszobában ugyanolyan hangerővel énekel. Először mellettünk, közvetlen közelünkben, később kicsit távolabb, majd a csoportszoba legmesszebb lévő pontján, legvégül az ajtón kívül. A hang erősödésének érzékelése képpen visszafelé is megteszi ugyanazt a távolságot a kisgyermek.

9. ábra Ujjbábok - Hang-erő játékhoz
(saját szerkesztésű kép)

3. Kacsacsőr

felhasznált eszköz: ujjbábok

A játékhoz kiválasztok bábokat, melyek halkan, normál hangerővel, illetve hangosan „mondókáznak”, „beszélnek”, „énekelnek”. A gyerekek feladata az, hogy összezárt és szétárt kézzel jelezzék, hogy milyen hangerővel hallják a bábót mondókázás során. Például: Egy, kettő, három, négy... ÉNÓ 23

4. Tente baba

felhasznált eszköz: játékbaba, plüssfigura

Babával, plüssfigurával a kézben eljátsszák a gyerekek azt, hogy hogyan altatja el az anyuka énekel a kisbabáját. Ha el szeretnénk altatni halkan, ha pedig ébren van hangosan (normál hangerővel) éneklünk a babánknak. Például a Tente baba, tente.... ÉNÓ 79 vagy az Aludj babám aludjál ÉNÓ 146 kezdetű gyermekdalt is énekelhetjük közben.

³⁶ Forrai Katalin: Ének az óvodában. Móra Könyvkiadó Budapest 2016, 2017

5. Karmester játék

felhasznált eszköz: kesztyűbáb

A kesztyűbábot hívhatunk segítségül, aki szabályozza a gyerekek énekének a hangerejét. Ha a báb széttárja a kezét hangosan, ha pedig összezárja a kezét halkan szükséges énekelni a gyerekeknek.

6. Zenebona - hangosabb-halkabb észrevétele zenehallgatás alkalmával

A zenehallgatás alkalmával a gyerekek törökülésben elhelyezkednek. A feladatuk az, hogy kezeik felemelésével jelezzék amikor hangosabb lesz a zene, ha halkul akkor visszateszik a lábukra. A fejük fölé kitörő forte hangerőnél kell a kezüket a fejük fölé emelni. Kezdetben javasolt, hogy a pedagógus is mutassa a hangerő változását.

10. ábra Kesztyűbáb - Karmester játékhoz (saját szerkesztésű kép)

7. Csön, csön gyűrű...

felhasznált eszköz: gyűrű vagy más apró tárgy, ami elfér a gyerekek kezében pl.: üveggolyó, kinderfigura

A játékhoz körben ülünk vagy állunk a gyerekekkel. Egy kisgyerek elmegy hunyni egy másik kezében pedig elrejtjük a gyűrűt, apró tárgyat. „Jöhet a cica, megsült a hurka!” felkiáltással behívjuk a hunyót. Elkezdjük énekelni a Csön, csön gyűrű... ÉNÓ 122 kezdetű gyermekdalt. A keresésben a hunyót az ének hangerejének változtatásával segítjük. Ha nem jó felé megy halkán, ha közeledik fokozzuk a hangerőt, míg ha az a kisgyerek háta mögött áll, akinek a gyűrű vagy apró tárgy lapul a kezében nagyon hangosan éneklünk.

6.2. A magas és mély hang közötti különbség

8. Katicabogár vagy Méhecske reptetés

felhasznált eszköz: papír gurigából készített figura

A játék kezdetén a gyerekekkel megbeszéljük, hogy ha a „repítés” során a katicabogár vagy méhecske magasra száll akkor csicsergő hangon kell beszélniük vagy énekelniük, míg ha alacsonyabbra száll mélyebben kell megszólalniuk. A játék során olyan mondókát, dalt választok ki, amit ismernek, szeretnek a gyerekek. Például: Katalinka szállj el... ÉNÓ 91

11. ábra Papír guriga figurák - Katicabogár és Méhecske reptetés játékhoz (saját szerkesztésű kép)

9. Tekergető vagy hullámvasutazás

felhasznált eszköz: zöldszínű selyemsál vagy játékvonat

A kígyó mozgását vagy a vonat hullámzását követve változtatjuk a hangmagasságunkat magasabbra vagy mélyebbre. Ezt a játékok jászhatjuk a Tekeredik a kígyó..., Kis, kis kígyó tekeredj a fára ÉNÓ 201 vagy például a Tekereg a szél... ÉNÓ 220 kezdetű dalokkal.

10. Nyújtózkodás

Guggolva helyezkednek el a gyerekek a játék kezdetén, a guggolásból felállva változtatjuk a hangunkat mélyről egyre magasabbra. Lábujjhegyre állva még a kezünket is kinyújthatjuk a legmagasabb hangoknál. Alkalmasnak találom a játékhoz: Ég a gyertya ég..., Cifra palota, zöld az ablaka... kezdetű dalokat.

11. Játék testtájakon

Fejünk a magas hang, lábunk a mély. Ha fejünket érintjük (nem ütjük) egyenletes lüktetéssel, magas hangon mondjuk a mondókát. Ha a lábunkat érintjük, mély hangon. Ez tovább árnyalható, főleg nagyobb gyermekeknél hasat, nyakat, derekat is bevonva a játékba.

12. Ismerkedés a magasabb-mélyebb hangú hangszerekkel

felhasznált eszköz: hangszerek (triangulum – dob)

A feladat arra irányul, hogy a gyermekek észrevegyék a hangszerek hangmagasságának különbségét. A hangszerek hangját pedagógus mutatja be a gyermekeknek. Az ő feladatuk megállapítani, hogy melyik hangszer hangja a magasabb, és melyiké a mélyebb. A megfigyelést zenehallgatás közben megszólaló hangszerekre is vonatkozhat, gondolok itt a vonós hangszerek hangjának és méretének különbségeiről - magasabb hangú (hegedű) vagy a mélyebb hangú (cselló vagy nagybőgő) szól.

13. Hang-mozgás

felhasznált eszköz: furulya

Szoprán furulya megszólaltatásával a legmélyebb hangtól fokozatosan haladva felfelé, majd vissza megismertetem a gyerekeket a furulya hangszínével. A feladatuk az lesz, hogy testmozgásukkal kövessék a furulya hangját. A játék megkezdése előtt megbeszéljük, hogy a legmélyebb hangnál guggolnak, míg a legmagasabb hang meghallása esetén már lábujjhegyen, magasra tartott kezekkel nyújtózkodnak, majd visszafelé fokozatosan leguggolnak újra.

6.3. A belső hallás fejlesztése

14. Mondókázz okosan!

felhasznált eszköz: lufik (piros és zöld színű)

A lufik vonatkozásában a zöld szín azt jelenti, hogy „szabad” hangoztatni a mondókát, a piros pedig a „tilos”, a mondókát magunkban mondjuk tovább. Például a Gyí paci, paripa... ÉNŐ 126, Aki nem lép egyszerre... ÉNŐ 82 kezdetű mondóka. A pedagógus részéről javasolt és fontos a mérő folyamatos hangoztatása. Szükséges figyelni a fokozatosságra, miszerint először rövid részeket, később hosszabb motívumokat szavaljanak a gyermekek magukban. Énekel is lehet játszani, ha már az adott dalt tisztán el tudják énekelni a gyerkőcök.

15. Kézmondókázás

A mondóka szövegét tapsolással kísérjük. Először hangos mondókázással követjük a mondóka egyenletes lüktetését, később nagyon halkán mondjuk. Végezetül pedig csak magunkban folytatjuk míg a mondókát csak a kezünkkel „hangoztatjuk”. Ha ügyesek az óvodások énekel is meg lehet próbálni, sikerélmény lesz nekik amikor a tapsolásba bele fogják hallani az ének dallamát.

6.4. A hangszínek felismerése

16. Környezetünk „hang-tára”

A legjobb és legegyszerűbb, ha kimegyünk a gyerekekkel az udvarra, de rossz idő esetén a csoportszobában is tudunk hangokat „gyűjteni” velük. A megfigyelésre szükségesnek gondolok 10 percet, melyet csendben töltenek el és figyelnek az őket körülvevő hangokra. Feladat az, hogy az udvaron minél több hangot, hangzást össze tudjanak gyűjteni közösen. A következő hangokat tudják például felfedezni: madár csicsergés, szél, falevelek susogása ...stb. A csoportszobában például: kopogás az ajtón, szekrény/ ablak/ ajtó kinyitása, szék betolása, víz töltése pohárba... stb.

17. Mi rejtőzik a kendő alatt?

felhasznált eszköz: kendő, apró tárgyak a csoportszobából

A csoportszobában található tárgyak közül párat összegyűjtök, a gyerekekkel közösen megnevezzük, melyeket megszólaltatás után letakarom. A feladat az, hogy a kendő alatt megszólaltatott tárgyakat megnevezzék a gyermekek. Variálható a játék úgy, hogy csak a szemüket csukják be vagy hátat fordítanak. Nehezítésképpen egy olyan tárgyat is elrejtene, amit előtte nem mutattam meg nekik. Érdekes hangsúlyt fektetni a tárgyak összeválogatására,

hogy minél jellegzetesebb tárgyak kerüljenek az asztalra. Például: fa építőkocka, legó, ceruza, kisautó.

18. Hangfelismerés

A játék során a gyerekeknek egymás hangját kell felismerni, melyet a Kipp-kopp, kalapács... ÉNÓ 43 vagy az Erre csörög a dió... ÉNÓ 186 című mondókákkal lehet játszani. Valamint a Koszorú, koszorú... ÉNÓ 100 és a Hej a sályi piacon ... ÉNÓ 88 kezdetű körjátékok alkalmával is.

19. Párkereső

felhasznált eszköz: Kinder tojás belső

Egyénileg vagy párosával játszható játék. A Kinder tojás belsejébe különböző apró dolgokat teszünk, mindenesetben kettő azonos „csörgőt” készítünk. A gyermekek feladat, hogy összepárosítsák az egyező hangzásuk tojásokat.

12. ábra Kinder tojások belsők -
párkereső játékhoz
(saját szerkesztésű kép)

20. Testhangok

Körben ülve a szőnyegen mindenki megszólaltat egy hangot a testén (arc, kéz, comb, fenék paskolása, csettintés, tapsolás). Ha már mindenki sorra került a gyerekek becsukják a szemüket. Az óvodapedagógus kijelöl egy gyermeket, aki megszólaltat egy számára tetszőleges hangot a testén, a többiek dolga kitalálni azt.

További élményt tudunk nyújtani a gyermekeknek közös zenélések alkalmával más - más saját készítésű gyermekhangszerek segítségével.

13. ábra Csörgők
(saját szerkesztésű kép)

14. ábra Dob (saját szerkesztésű kép)

15. ábra Kaparó (saját szerkesztésű kép)

16. ábra Kasztanyetták (saját szerkesztésű kép)

7. Összefoglalás – A szakdolgozat áttekintése

A dolgozat írása alatt - ismét - bebizonyosodott, hogy zene körül vesz minket mindennapi életünk során. Fontosnak tartom a zenei nevelést, mert hiszem, hogy jobb, értékesebb emberré formál minket. Egyfajta eszköz, mellyel minden érzésünket ki tudjuk fejezni. Szerencsés az a gyermek, akinek a zene az életének szerves része. Ehhez nyújt nagy segítséget az intézményes nevelés, esetünkben az óvoda.

Zenés mesék, játékok az óvodában tárgykörön belül, a zenei hallás játékos fejlesztésére esett a szakdolgozatom témájának választása. Kérdőíves kutatásom során arra kerestem a választ, hogy az óvodapedagógusok a zenei képességek fejlesztése során mennyire tartják fontosnak a zenei hallás területeinek fejlesztését, illetve kíváncsi vagyok arra, hogy milyen szakirodalmat, eszközöket használnak az ének- zene foglalkozások során.

Célom volt egy játékgyűjtemény összeállítása – saját eszközök készítésével, melyek segítségével játékosan tudjuk fejleszteni az óvodáskorú gyermekek zenei hallását. Varázslatos számomra, hogy az otthon fellelhető dolgokból, milyen fantasztikus a maga módjában viszont egyszerű eszközöket tudunk készíteni és felhasználni az óvodai tevékenységek során. A gyermekek nagyon nyitottak és fogékonyak minden újra. Igyekeztem olyan játékokat összeválogatni és olyan eszközöket készíteni, amiknek a segítségével szórakoztatóbbá tudom tenni az ének- zene tevékenységet. A közös zenéléssel sikerélményt, önbizalmat tudok adni a gyerekeknek.

A szakirodalmak feldolgozása során megismerhettük többek között a zenei nevelés feladatát, célját. Kitértem a néphagyomány ápolásának fontosságára. Írtam a zene hatásáról az emberre. Többek között az emberi agy működéséről és arról, hogy a mindennapos zenei nevelés milyen pozitív hatással van az agyműködésre. A zenei nevelésre komplexen kell tekintenünk, hiszen szorosan összefügg a mozgásfejlődéssel, a pszichikus funkciókkal és szociális érettséggel is. A következő fejezetben ismertettem a zene hallás fejlesztésének területeit. Olvastam tanulmányokat a zenei képességek fejlődéséről.

Az óvodai munkába történő alkalmazás során című fejezetben kitértem az általános emberi tulajdonságokra, zenei képzettség feltételeire és a pedagógiai munka minőségére is.

A szakirodalom feldolgozása során értékes és hasznos információval lettem gazdagabb, amelyek megerősítettek abban, hogy igenis kiemelt figyelmet kell fordítani már az óvodáskorú gyermekek zenei nevelésére is.

Önálló kutatásom folyamán a zenei hallásfejlesztés fontosságára szerettem volna felhívni a figyelmet óvodáskorban. Kérdőíves kutatásom során kerestem a választ arra, hogy az

óvodapedagógusok mennyire tartják fontosnak a zenei hallás területeinek fejlesztését, továbbá érdekelt milyen szakirodalmakat, segédanyagokat használnak fel e területen, illetve, hogy készítenek-e saját eszközöket az ének- zenei tevékenységhez és a zenei hallás fejlesztéséhez.

Kutatásom során kvantitatív kutatási módszerrel dolgoztam. Az információgyűjtést megkérdezéssel végeztem el, kutatásom eszközeként a kérdőíves módszert választottam. A kérdőívem óvodapedagógusoknak készült. A kérdőív első felében általános kérdéseket tettem fel, rákérdeztem arra is, hogy a válaszadó mennyi ideje dolgozik óvodapedagógusként, valamint, hogy milyen típusú óvodai csoportban dolgozik. Milyen rendszerességgel valósul meg a zenei tevékenység az óvodában. A következő szakaszban a kérdéseim az ének-zene tevékenységen belül leginkább a zenei hallás fejlesztésre vonatkoztak. Milyen szakirodalmat használ, vesz igénybe a zenei hallásfejlesztéshez, illetve milyen eszközökkel dolgozik. Használ-e hangszereket óvodapedagógusként és milyen gyakorisággal, továbbá gyermekhangszereket és milyen céllal. Több kérdésem arra irányult, hogy a hangszerhasználat milyen zenei képességet/képességeket fejleszt, továbbá a zenei hallásfejlesztés területei közül melyre/ melyekre fektet nagyobb hangsúlyt óvónőként. Skálán kellett jelölni, hogy mennyire tartja fontosnak a zenei hallás fejlesztését óvodáskorban, valamint mely pedagógiai alapelveket, módszereket tartja legfontosabbnak és melyeket nem annyira fontosnak.

A kérdőív alkalmazása jó választásnak bizonyult annak ellenére, hogy egy hónap alatt, mindösszesen 51 kitöltésre került sor, megfelelő mennyiségű információhoz jutottam. A fontosabb eredmények a következők. A kitöltők 33,3%-a pályakezdő, 29,4%-a pedig 20 évnél több ideje dolgozik óvodapedagógusként. Az óvodai csoport típus összetételre vonatkozó eredmény: a legtöbben vegyes életkorú csoportban dolgoznak (70,6%). A kitöltők többségénél, azaz 47,1%-nál hetente, 45,1%-nál naponta, míg 3,9 – 3,9%-nál hetente kétszer, valamint havonta valósul meg zenei tevékenység az óvodában.

A válaszadók közül 48 fő a zenei hallás fejlesztési területeit leginkább a zenehallgatáshoz és énekes játékhöz, 38 fő a gyermektánchoz/ mozgáshoz, 26 fő a mondókához, 21 fő pedig az ölbeli játékokhoz – mint nevelési területhez tudja leginkább kapcsolni. Az énekes játék, zenehallgatás, mondóka színterein minden alkalommal megvalósul zenei hallás fejlesztése a válaszadók körében. Gyakran valósul meg a mondóka, gyermektánc/ mozgás, illetve zenehallgatás alkalmával. A zenei tevékenységek során a legtöbb válaszadó az énekes játékok kellékeit (47 fő) és hangszereket (45 fő), illetve bábokat (30 fő) használ. A kártyák felhasználását csupán csak 12 fő jelölte meg. Az egyéb válaszadás (4 fő) között szerepelt továbbá a színes Ulwila hangszerek, zene kocka.

A zenei nevelés során a válaszadók 96,6%-a használ (gyermek)hangszereket, mely véleményem szerint kimagasló eredmény, 3,9%-uk pedig nem használ sohasem hangszert. Óvodapedagógusként a hangszerhasználat célja elsősorban a zenei érdeklődés felkeltése, a zenei képességek fejlesztése, valamint a dalkíséret. Arra a kérdésemre, hogy a hangszerhasználat mely zenei képességet, képességeket fejleszt a legtöbb válaszadó a zenei hallást és a ritmusérzéklet jelölte be. Ezt követte a sorban a zenei alkotókészség és zenehallgatásra nevelés. A sort végül az éneklési készség és zenei formérzék zárta. Óvodapedagógusként mely zenei hallás fejlesztési terület(ek)re fektetnek nagyobb hangsúlyt: a halk és hangos közötti különbséget, a magas és mély hang különbséget, belső hallás fejlesztése került. Ezt követte a hangszínek felismerése és megkülönböztetése. Egyéb válaszlehetőségként írták a gyors és lassú hang érzékeltetése.

Megállapítható, hogy a fent említett zenei hallás képességfejlesztési területekre komplexen tekintenek az óvodapedagógusok, hiszen ez mindennek az alapja. A zenei hallás fejlesztésének fontosságát Likert skálán volt szükséges jelölni a válaszadóknak. Ez alapján kiderült, hogy a válaszadók 94,1%-a nagyon fontosnak, fontosnak tartja a gyerekek zenei hallásának fejlesztését már óvodáskorban is.

Az óvodapedagógusok szinte kivétel nélkül azt gondolják, hogy kisgyermekkorban kell megalapozni a zenei hallást. A zene az alapja a mozgásnak, ritmikus sorok létrehozásának, amely matematikai készségek fejlesztéséhez teszi le az alapokat. Fontos, hogy a gyerekek különbséget tudjanak tenni a tiszta és hamis hangok között, mely segíti a gyerekeket későbbiekben a minőségi zene megtalálásában is.

Az eredmények azt mutatják, hogy az óvodapedagógusok nagy hangsúlyt fektetnek a gyerekek zenei hallásának fejlesztésére, amely során elsődlegesen a játékoság és gyakorlás, továbbá a fokozatosság és rendszeresség, mint pedagógiai alapelve(ke)t, módszer(ek)e)t alkalmazzák.

Irodalomjegyzék

1. Árvayné Nezvald Anett (2012): A zenei nevelés transzferhatásai csecsemő- és kisgyermekkorban – Képzés és Gyakorlat 10. évfolyam 2012. 3-4.szám 117-123.
2. Asztalos Andrea: Az éneklési képesség fejlődése és vizsgálata, ELTE-PPK Neveléstudományi Doktori Iskola
3. Bagdy Emőke: Hangzás, mozgás, ritmus: a muzikalitás lelki szerveződésének méhen belüli gyökerei. 2002. In: Székely Mária (szerk.): Hang és lélek: Új utak a zene és társadalom kapcsolatában. Zenei nevelési konferencia. Magyar Zenei Tanács. 43-50.
4. Balogh Mária – Czikó Gabriella: Az óvodai zenei nevelés módszertana I. rész, Losonc, 2000
5. Bartha Árpád: A játék Tárogató Kiadó; Budapest 1994.
6. Dr. Antal-Lundstörn Ilona: A jeltől a katarziszig – A zenei oktatás mint a zenei nyelv kialakításának folyamata
7. Dr. Árgány Brigitta: „Hang-szereljünk!” Magyar Kultúra Kiadó 2022.
8. Falvay Károly: Ritmikus mozgás -énekes játék; Borsodi Nyomda Kft. Budapest, 1994.
9. Forrai Katalin: Ének az óvodában. Móra Könyvkiadó Budapest 2016, 2017
10. Friedrich Fröbel: A gyerekek olyanok mint a virágok...https://futurekids.hu/friedrich-frobel-a-gyerekek-olyanok-mint-a-viragok/?fbclid=IwAR144rtVGSiUdZsvCmh_nQTnouyBPtsap9X9Yv5tKjBFk3FfQ5VpVLIRw 2024.02.21.
11. Hegedűsné Tóth Zsuzsanna: Zenével/zenélve a kisgyermekek között. 2011. In: Döbrössy János (szerk.) „Mi ez a gyönyörű?” (Kodály) -zenehallgatóvá nevelés-konferenciakötet. 15-20.
12. Janurik Márta, Józsa Krisztián: A zenei képességek fejlődését vizsgálta négy- és nyolcéves kor között; Magyar pedagógia 113. évfolyam 2. szám 75-99. 2013. URL: <https://www.magyarpedagogia.hu/index.php/magyarpedagogia/article/view/56/56>
13. Janurik Márta, Józsa Krisztián: Zene és tanulás, Tanító módszertani folyóirat 2015.; URL: https://www.parlando.hu/2017/2017-2/Janurik_Jozsa.pdf 2024.03.06.
14. Kodály Zoltán: Énekes játékok. 1937 In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): Visszatekintés I. Argumentum Kiadó, Budapest. 62.
15. Kodály Zoltán: Tanügyi Bácsik! Engedjétek énekelni a gyermekeket! 1956. In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): Visszatekintés I. Argumentum Kiadó, Budapest.

16. Kodály Zoltán: Zene az óvodában. (1941-1957) In: Bónis Ferenc (2007, szerk.): Visszatekintés I. Argumentum Kiadó, Budapest. 105.
17. Komáromi Lajosné: A játék természetes örömeivel – ének-zenei nevelés óvodai gyakorlatomban Novum Könyvklub Kft. 2023.
18. Nagyné Árgány Brigitta: Játékos mesterkedések – Gyermekhangszerek készítése és felhasználásuk a komplex művészeti nevelésben. Kaposvár 2015. URL: <https://docplayer.hu/15128031-Nagyne-argany-brigitta-jatekos-mesterkedések-gyermekhangszerek-keszítése-es-felhasználásuk-a-komplex-művészeti-nevelésben.html> 2020.10.20.
19. Pataky Gabriella: Komplex művészeti nevelés – nemzetközi modellek, hagyományok és kortárs áramlatok; Gyermeknevelés című folyóirat 1. évfolyam 2. szám 107-110. 2013. URL: <https://ojs.elte.hu/gyermeknevelés/article/view/748/641> 2024.03.05.
20. Podráczky Judit (szerk.): Művészeti nevelés kora gyermekkorban – Módszertani kaleidoszkóp; Budapest 2013. 147-148. oldal URL: https://vallalkozokeve.kormany.hu/download/3/0b/71000/muveszeti_nevelés.pdf 2024.03.08.
21. Sabine Hirler: Kinder brauchen Musik, Spiel und Tanz: Rhythmik als ganzheitliches Bildungsangebot in der frühkindlichen Erziehung; Aus: Frühe Kindheit – die ersten sechs Jahre 2005, 8. Jg., Heft 4, S. 8-13 (Themenheft "Kinder und Musik"); Hrsg.: Deutsche Liga für das Kind URL: <https://www.kindergartenpaedagogik.de/1362.pdf> 2024.04.02.
22. Sapszon Borbála: Játék a zenével, avagy zenei képességfejlesztő játékok óvodásoknak és kisiskolásoknak, Budapest, 2013.
URL: https://vallalkozokeve.kormany.hu/download/1/0b/71000/jatek_a_zenevel.pdf 2020. 05. 31.
23. Szarkáné Horváth Valéria: Az óvodai ének-zene foglalkozások módszertana; Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1995.
24. Szeri Istvánné: Zenei élmények az óvodában és a családban; <https://www.parlando.hu/2017/2017-1/Szeri-Istvanne-Ovoda.htm> 2024.02.21.
25. Tátrai Zsuzsanna - Karácsony Molnár Erika: Jeles napok, ünnepi szokások. Budapest, Planétás kiadó, 1997.
26. Vekerdy Tamás: Jól szeretni: Budapest, Kulcslyuk Kiadó, 2013.

Ábrák és táblázatok jegyzéke

1. táblázat – A három korcsoport egymásra épülő zenei jellemzőiről a hallásfejlesztés területén (saját szerkesztésű kép)
2. táblázat -Kimutatás az óvodapedagógusok által használt szakirodalmakról (saját szerkesztésű kép)
1. ábra - Óvodai csoport típusok összetételének százalékos megoszlása (saját szerkesztésű kép)
2. ábra - Óvodapedagógus pályán eltöltött idő százalékos megoszlása (saját szerkesztésű kép)
3. ábra - A zenei hallás fejlesztésének megvalósulása különböző szintereken (saját szerkesztésű kép)
4. ábra - Óvodapedagógusok hangszer használatának gyakorisága (saját szerkesztésű kép)
5. ábra - Hangszerhasználat hatásának megoszlása, mely a zenei képesség(ek) fejlesztési területeire vonatkozik (saját szerkesztésű kép)
6. ábra - A zenei hallás képességfejlesztési területeinek eloszlása (saját szerkesztésű kép)
7. ábra - A zenei hallás fejlesztésének fontossága óvodáskorban (saját szerkesztésű kép)
8. ábra - Pedagógiai alapelvek, módszerek fontossága a zenei hallás fejlesztésekor (saját szerkesztésű kép)
9. ábra.- Ujjbábok - Hang-erő játékhoz (saját szerkesztésű kép)
10. ábra - Kesztyűbáb - Karmester játékhoz (saját szerkesztésű kép)
11. ábra.- Papír guriga figurák - Katicabogár és Méhecske reptetés játékhoz (saját szerkesztésű kép)
12. ábra.- Kinder tojások belsők - párkereső játékhoz (saját szerkesztésű kép)
13. ábra.- Csörgők (saját szerkesztésű kép)
14. ábra.- Dob (saját szerkesztésű kép)
15. ábra.- Kaparó (saját szerkesztésű kép)
16. ábra.- Kasztanyetták (saját szerkesztésű kép)

Melléklet

1. számú melléklet – Kérdőív

Tisztelt Óvodapedagógusok!

Pap Zsuzsanna vagyok a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus óvodapedagógus szakos végzős hallgatója. Szakdolgozatom címe: A zenei hallás játékos fejlesztése óvodáskorban.

Ehhez a kutatási témához szeretném az Ön segítségét kérni. Amennyiben Ön óvodapedagógusként dolgozik, vagy dolgozott, kérem, segítse kutatásom eredményességét a kérdőív kitöltésével. Mindössze pár percet vesz igénybe, és a kitöltés anonim módon zajlik.

Segítségét előre is köszönöm!

1. Az Ön neme?

- ☐ nő
- ☐ férfi

2. Melyik évben született? (saját válasz)

3. Melyik vármegyében dolgozik? (gördülő menü)

- ☐ Bács-Kiskun
- ☐ Baranya
- ☐ Békés
- ☐ Borsod-Abaúj-Zemplén
- ☐ Csongrád-Csanád
- ☐ Fejér
- ☐ Győr-Moson-Sopron
- ☐ Hajdú-Bihar
- ☐ Heves
- ☐ Jász-Nagykun-Szolnok
- ☐ Komárom-Esztergom
- ☐ Nógrád

- Pest
- Somogy
- Szabolcs-Szatmár-Bereg
- Tolna
- Vas
- Veszprém
- Zala

4. Milyen típusú településen dolgozik?

- kisközség (lakosság 1000 fő alatt)
- község (lakosság 5000 fő alatt)
- kisváros (lakosság 5000-20 000 között)
- középváros (lakosság 20 000-100 000 között)
- nagyváros (lakosság 100 000 felett)
- főváros

5. Milyen típusú csoportban dolgozik?

- kiscsoport
- középsőcsoport
- nagycsoport
- vegyes életkorú csoport
- egyéb

6. Hány éve dolgozik óvodapedagógusként?

- 0 – 5 év
- 5 – 10 év
- 10 – 15 év
- 15 – 20 év
- 20 évnél több

7. Munkája során milyen szakirodalmat használ a zenei hallás fejlesztésében? (Több választ is bejelölhet!)

- Forrai Katalin: Ének az óvodában
- Törzsök Béla: Zenehallgatás az óvodában

- Falvy Károly: Ritmikus mozgás – énekes játék
- Komáromi Lajosné: A játék természetes örömeivel (Ének zenei nevelés óvodai gyakorlatomban)
- Szarkáné Horváth Valéria: Az óvodai ének-zene foglalkozások módszertana
- Kolozsvári Anna: Mesés zenei nevelés
- Kovács Barbara: A zenei fejlesztőjátékokról
- Balatoni Katalin: Így tedd rá! kiadványok
- egyéb, például:.....

8. Milyen rendszerességgel valósul meg zenei tevékenység Önöknél az óvodában?

- naponta
- hetente
- havonta
- egyéb.....

9. Mely nevelési területekhez tudja leginkább kapcsolni a zenei hallás fejlesztési területeit? (Több választ is bejelölhet!)

- zenehallgatás
- gyermektánc/mozgás
- ölbéli játék
- énekes játék
- mondóka
- egyéb, például:

10. Önöknél milyen mértékben valósul meg a zenei hallás fejlesztése az alábbi színtereken az óvodában? (0= soha, 5=minden alkalommal)

○ zenehallgatás	0	1	2	3	4	5
○ gyermektánc/mozgás	0	1	2	3	4	5
○ ölbéli játék	0	1	2	3	4	5
○ énekes játék	0	1	2	3	4	5
○ mondóka	0	1	2	3	4	5
○ egyéb, például:.....						

11. Az ének – zenei tevékenységforma során milyen eszközökkel dolgozik? (Több választ is bejelölhet!)

- ☐ hangszer(ek)
- ☐ báb(ok)
- ☐ kártyák
- ☐ az énekes játékok kellékei (kalap, kendő stb.)
- ☐ egyéb, például:.....

12. Zenei nevelés során használ-e (gyermek)hangszereket?

- ☐ igen
- ☐ nem

13. Milyen gyakorisággal használ hangszereket óvodapedagógusként?

- ☐ mindig
- ☐ gyakran
- ☐ néha
- ☐ nagyon ritkán
- ☐ sosem

14. Milyen céllal használja a gyermekhangszereket? (Több választ is bejelölhet!)

- ☐ zenei képességek fejlesztése
- ☐ zenei érdeklődés felkeltése
- ☐ dalkíséret
- ☐ egyéb, például:.....

15. Véleménye szerint a hangszerhasználat zenei képességet/ képességeket fejleszt? (Több választ is bejelölhet!)

- ☐ éneklési készség
- ☐ zenei hallás
- ☐ ritmusérzék
- ☐ zenehallgatásra nevelés
- ☐ zenei alkotókészség
- ☐ zenei

formaérzék

16. A zenei hallás képességfejlesztési területei közül melyre/ melyekre fektet nagyobb hangsúlyt? (Több választ is bejelölhet!)

- ☐ magas és mély hang különbsége
- ☐ halk és hangos közötti különbség
- ☐ hangszínek felismerése, megkülönböztetése
- ☐ belső hallás fejlesztése
- ☐ egyéb, például:.....

17. Miért ezeknek a képességfejlesztési terület(ek) a fejlesztését tartja fontosnak? (saját válasz)

18. Jelölje be a skálán, mennyire tartja fontosnak a zenei hallás fejlesztését óvodáskorban! (0=egyáltalán nem fontos, 6=nagyon fontos)

0 1 2 3 4 5 6

19. Miért gondolja így? (saját válasz)

20. Mely pedagógiai alapelveket és módszereket tartja a legfontosabbaknak a zenei hallás fejlesztésekor? Kérem, hogy jelölje számozással, hogy a következő alapelvek mennyire fontosak véleménye szerint! (0=nem nagyon fontos alapelv, 5=nagyon fontos alapelv)

- játékosság	0	1	2	3	4	5
- szemléletesség	0	1	2	3	4	5
- fokozatosság	0	1	2	3	4	5
- rendszeresség	0	1	2	3	4	5
- bemutatás	0	1	2	3	4	5
- gyakorlás	0	1	2	3	4	5

21. Miért gondolja így? (saját válasz)

Hallgatói nyilatkozat

NYILATKOZAT

a szakdolgozat¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Pap Zsuzsanna
A Hallgató Neptun kódja: B3JZFC
A dolgozat címe: A zenei hallás játékos fejlesztése óvodáskorban
A megjelenés éve: 2024.
A konzulens intézetének neve: Neveléstudományi Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Szakdidaktikai Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

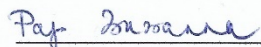
A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumba. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumban.

Kelt: 2024. év április hó 21. nap

Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

Konzulensi nyilatkozat

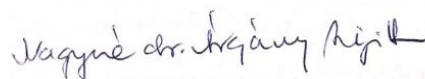
NYILATKOZAT

Pap Zsuzsanna (név) (hallgató Neptun azonosítója: B3JZFC) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védelemre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2024. év április hó 21. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.